

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут заочного та дистанційного навчання

Кафедра поліцейської діяльності

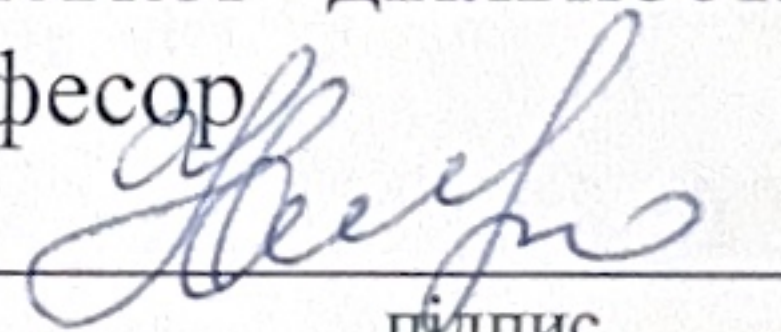
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
для здобуття ступеня вищої освіти магістра

*на тему: «Професійно-етичні вимоги щодо правил
поведінки поліцейських»*

Виконав: здобувач 2 курсу 1 групи
Спеціальність 281 «Публічне управління та
адміністрування»

Лавриненко Станіслав Сергійович
Індивідуальний навчальний план № 24-58 І.С.М.С.А.
Мобільний телефон: +38067 608 33 02

Науковий керівник:

Професор кафедри поліцейської діяльності,
доктор юридичних наук, професор
Золотарьова Наталя Іванівна
підпис

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«04» серпня 2025 р., протокол № 25

завідувач кафедри поліцейської діяльності

кандидат юридичних наук, професор

 Сергій БРАТЕЛЬ

(підпис)

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРАВИЛ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	
1.1 Правила етичної поведінки поліцейських як умова ефективності діяльності Національної поліції	7
1.2 Нормативно-правова основа дотримання правил поведінки поліцейськими	13
1.3. Міжнародні стандарти щодо дотримання правил поведінки поліцейськими	19
Висновки до Розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНІ ВИМОГИ ЩОДО ПРАВИЛ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	
2.1. Поняття та особливості морально-етичних основ діяльності поліції	26
2.2. Професіоналізм як категорія професійної етики поліцейських	38
2.3. Службова дисципліна як складова професійно-етичних правил поведінки поліцейськими	49
2.4. Порушення професійно-етичних правил поведінки поліцейськими, їх особливості	56
Висновки до Розділу 2	59
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНИХ ПРАВИЛ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	
3.1. Зарубіжний досвід дотримання професійно-етичних правил поведінки поліцейськими	62
3.2. Проблеми та шляхи вдосконалення професійно-етичних правил поведінки поліцейських	70
Висновки до Розділу 3	78
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогоднішній день Національна поліція посідає ключове місце в системі правоохоронних органів України. Основними завданнями Національної поліції є надання поліцейських послуг у відповідних сферах, таких як забезпечення публічної безпеки і порядку, захист основоположних прав і свобод громадян, протидія злочинності, а також надання допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

У межах реформування Національної поліції України відповідно до європейських стандартів найбільше значення набуває належне вироблення та законодавче врегулювання правил етичної поведінки поліцейських.

Від якості нормативно-правового регулювання та чіткості визначення засад етичної поведінки безпосередньо залежить, з одного боку, дієвість забезпечення прав і свобод людини та громадянина, з іншого – внутрішня діяльність поліцейських, а саме прийняття на службу, проходження та просування по службі, звільнення зі служби, притягнення до дисциплінарної відповідальності та застосування інших заходів забезпечення службової дисципліни в Національній поліції України. Морально-етичний імператив є умовою для професійної діяльності поліцейського під час виконання завдань і функцій, а також налагодженням партнерських відносин з населенням.

Таким чином, наведені обставини обумовлюють актуальність формально-юридичного аналізу правил етичної поведінки поліцейських.

Проблеми етичної поведінки поліцейських досліджували у своїх роботах такі вчені-адміністративісти: О.М.Бандурко, М.Д.М.Бахрах, Ю.П.Битяк, І.П.Бородін, В.М.Гаращук, І.П.Голосніченко, С.Р.Гончарук, Є.В.Додін, Р.А.Калюжний, Т.О.Коломієць, А.Т.Комзюк, В.К.Колпаков, В.М.Лошицькмі, Р.С.Мельник, В.І.Олефір, О.І.Остапенко, О.Ю.Синявська, О.Г.Фролова, С.А.Федишин, Х.П.Ярмака та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою є вивчити й оцінити існуючі наукові концепції, українське законодавство та практичне його застосування, щоб уточнити характер і характеристики, якими відзначається професійно-етичні вимоги щодо правил поведінки поліцейських, і використовуючи ці дані, сформулювати рекомендації для їх оптимізації.

Відповідно до визначеної мети були встановлені наступні головні завдання для наукового дослідження:

- визначення основних положень правил етичної поведінки поліцейських;
- визначення поняття та особливостей морально-етичних основ діяльності поліції;
- розгляд нормативних основ професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських;
- дослідження ролі професіоналізму як категорія професійної етики поліцейських;
- визначення основних порушень професійно-етичних правил поведінки поліцейськими;
- здійснення аналізу гарантій дотримання професійно-етичних правил поведінки поліцейськими;
- аналіз міжнародного досвіду у сфері професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських;
- розробка пропозицій і рекомендацій, які б сприяли покращенню механізмів професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських забезпечення

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських

Предметом дослідження є професійно-етичні вимоги щодо правил поведінки поліцейських забезпечення

Методи дослідження. При написанні роботи були використані наступні методи дослідження, а саме за допомогою *формально-логічного методу* було

проаналізоване чинне законодавство України щодо особливостей дотримання професійно-етичних правил поведінки поліцейськими; за допомогою *методу сходження від абстрактного до конкретного* були проаналізовані та сформовані основні дефініції, які по'язані із особливостями дотримання професійно-етичних правил поведінки поліцейськими;; також був використаний *структурно-логічний метод*, за допомогою якого було визначено окремі проблеми гарантій професійної діяльності органів та підрозділів Національної та шляхи їх усунення (підр.3.2). За допомогою *статистичного методу і документального аналізу* були визначені особливості притягнення поліцейських до юридичної відповідальності за вчинення протиправних діянь. *Порівняльно-правовий метод* був використаний для аналізу міжнародного законодавства щодо професійно-етичних правил поведінки поліцейськими зарубіжних країн та запозичення їх досвіду в діяльності Національної поліції України (підрозділ 3.1).

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання у:

– *науковій діяльності* – результати дослідження можуть бути взяті за основу для подальшої розробки проблематики дотримання професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських;

– *законотворчій діяльності* – в результаті дослідження сформульовано низку пропозицій щодо внесення змін і доповнень до нормативних актів, дія яких спрямована на професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських;

– *практичній діяльності* – використання одержаних результатів дозволить покращити практичну діяльність суб'єктів професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських;

– *освітній діяльності* – знайшли застосування при викладанні навчальних дисциплін «Поліцейська діяльність», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції», «Актуальні проблеми поліцейської діяльності».

Структура кваліфікаційної роботи складається з вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРАВИЛ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

1.1 Правила етичної поведінки поліцейських як умова ефективності діяльності Національної поліції

У розрізі формування правової держави, вага юридичного унормування роботи правоохоронних органів, включно з поліцією, помітно збільшується. Це зумовлено тим, що однією з головних ознак правової держави є ясне упорядкування суспільних взаємин через законодавство. Такий погляд є суттєвою частиною, що окреслює рівень правової обізнаності у соціумі, спрямованому на демократичні та правничі засади. Нині, задля забезпечення прав та вольностей громадян і урегулювання їхніх контактів із поліцією, необхідно закріпити зрозумілі способи, котрі б використовувались структурними одиницями та окремими службовцями для зберігання щоденного демократичного ладу у цих контактах на підставі поваги до конституційних прав та свобод людини і громадянина. Такий юридичний еталон у стосунках між поліцією та особою припускає визнання особи як учасника владних взаємин, перед яким виконавча влада зобов'язана звітувати за здійснення своїх завдань.

У відповідності до Указу Президента України «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки» одним із ключових аспектів є вдосконалення систем внутрішнього контролю та протидії корупції, впровадження спільних критеріїв і нормативів доброчесності для атестації працівників усіх правоохоронних органів та прокуратури, а також їхнього безперервного нагляду; запровадження узгоджених етичних засад для працівників правоохоронних органів та прокуратури [1].

Поліцейська структура має базуватися на чітко окреслених та зрозумілих засадах її діяльності, що зменшує небезпеку зловживань з боку

правоохоронців, окреслює особливості внутрішньої взаємодії та порозуміння з громадянами та суспільством загалом. У державах із демократичним керуванням діяльність поліції підлягає високим суспільним сподіванням, адже взаємне усвідомлення та довіра населення є головними для її дієвості.

Майстерність поліцейських виявляється у загальному прийнятті ними власних зобов'язань та формуванні відповідних і дієвих методів до виконання своєї служби у теперішніх обставинах. Разом із цим поліція стикається з великою різноманітністю завдань, кожне з яких ставить перед правоохоронцями специфічні потреби, зумовлені їхніми окремими ролями, повноваженнями та суттю діяльності.

Професіоналізм є основною складовою у діяльності поліцейського у відповідності до Декларації про поліцію. Поліцейський повинен пройти у повному обсязі загальну підготовку, професійну і службову підготовку, а також отримати відповідний інструктаж із соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини і, зокрема, з Європейської конвенції з прав та основоположних свобод людини [2, с. 70].

Україна декларується як демократична, соціальна та правова держава, а саме діяльність поліцейських повинна бути професійною з дотримання відповідних норм і правил поведінки.

За для втілення та ефективного забезпечення верховенства закону та дотримання правил поведінки поліцейськими потрібна активна роль держави та засоби юридичного регулювання на основі чинних правових норм. Важливо зауважити, що професійно-етичні вимоги щодо правил поведінки поліцейських є основними юридичними засадами, які знаходять своє втілення у чинному законодавстві України, що визначає положення для роботи Національної поліції України, такі як:

стаття 62 Закону України «Про Національну поліцію» визначає гарантії професійної діяльності поліцейського. Передбачається, що поліцейський під час виконання покладених на поліцію повноважень є представником держави. Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними

та юридичними особами;

частина 4 статті 7 Закону України «Про Національну поліцію» визначає особливості та умови дотримання прав і свобод людини. Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;

стаття 12 Закону України «Про Національну поліцію» визначає, поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиленням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня [3].

По здобутті Україною незалежності професійна діяльність Національної лишається актуальною і потребує впровадження рішучих кроків. Діяльність поліції України, маючи відкритий для суспільства характер, часто асоціюється із функціонуванням державної влади загалом; оцінюючи, наскільки діяльність поліції відповідає чинному законодавству, де громадяни мають змогу визначати рівень захисту своїх прав і свобод з боку держави.

Професійна діяльність Національної поліції за часи незалежності України мала декілька етапів: перший – українська міліція з 1991 року по 2015 рік, а другий – це формування нового правоохоронного органу, починаючи з 2015 року по сьогоднішній день, який повинен відповідати європейським стандартам.

На першому етапі було ухвалено значну кількість керівних актів, проте це не спричинило суттєвого поліпшення професійної діяльності та дотримання етичних правил поведінки працівників органів внутрішніх справ. Ухвалено було безліч регуляторних документів із різною мірою юридичної важливості, кожний з яких на словах закладав головні засади політики у сфері поваги до прав людини міліцією та окреслював заплановані кроки, проте переважна

частина цих заходів так і не була реалізована.

Після оголошення незалежності України правовими актами, які вказували на дотримання норм і стандартів у професійній діяльності були: Закон України «Про міліцію» від 20 грудня 1991 року, Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 р., Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України, Етичний кодекс працівника органів внутрішніх справ України, Комплексна програма удосконалення роботи з кадрами та підвищення авторитету міліції на 1999 – 2005 рр., накази МВС України від 16.03.2007 № 81 «Про заходи щодо зміцнення дисципліни і законності в органах внутрішніх справ та попередження надзвичайних подій, пов'язаних із загибеллю й травмуванням особового складу», а також велика кількість рішень Колегії МВС України. Починаючи з 2015 року була прийнята низка правових актів щодо дотримання правил поведінки поліцейськими: наказ МВС України від 17.11.2015 року № 1465 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських», наказ МВС України від 25.12.2015 року № 1631 «Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських», наказ МВС України від 09.11.2016 року № 1179 «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських», наказ МВС України від 30.01.2017 року № 67 «Про затвердження Інструкції з організації та проведення перевірок службової діяльності органів (підрозділів)», наказ НПУ від 19.07.2022 № 507 «Про заходи щодо зміцнення службової дисципліни та дотримання законності в діяльності поліції» та ін.

Отже, згідно з виконаним аналізом, дотримання правил поведінки виступають основними напрямками щодо здійснення професійної лояльності поліцейських. Водночас, незважаючи на довгий шлях розвитку та становлення, діяльність міліції (поліції) не завжди узгоджувалася з міжнародними нормами у сфері прав і свобод людини та громадянина, що зумовлювалось широким спектром політичних, економічних, соціальних та інших чинників.

Практика демонструє, що в основі правил поведінки посідає дотримання законності та дисципліни під час здійснення повноважень поліції, які

обумовлені такими факторами, як правовий нігілізм, низький рівень загальної та професійної культури, відхилення морально-психологічного характеру, а також вади, існуючі в правоохоронній системі, що відображають негативні традиції в реалізації правоохоронних функцій [4, с. 207].

Робота Національної поліції пов'язана з безліччю моральних проблем, викликаних специфікою цілей, завдань, змісту, форм, методів і засобів. Діяльність поліції в тій чи іншій мірі зачіпає інтереси всіх членів суспільства, а її наслідки безпосередньо впливають на забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави, реалізації їх законних інтересів. Основними обов'язками поліцейського є неухильне дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського; професійне виконання своїх службових обов'язків відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва; повага і не порушення прав і свобод людини; надання невідкладної, зокрема до

медичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я та інш. [3]

Стаття 59 Закону України «Про Національну поліцію» визначає, служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень. [3]

Відповідно, що поліцейський є публічним службовцем, тобто посадовою особою державної служби. Публічний службовець це громадянин України, який займає посаду в державному органі або органі місцевого самоврядування, здійснює публічну діяльність на професійній основі і наділений повноваженнями щодо реалізації визначених завдань і функцій [5, с. 15].

Науковці також визначають, що публічні службовці – це посадові (службові) особи, які займають адміністративні посади, пов'язані з

виконанням організаційно-розпорядчих, консультативно-дорадчих, контрольно-наглядових та інших управлінських функцій, а також наданням адміністративних і публічних послуг [6, с. 5].

Зрозуміло, що поліцейські - це суб'єкти здійснення публічної влади, тобто представники держави, які діють від імені та в інтересах держави, забезпечують державну політику, виконують у професійній діяльності завдання та функції держави, дотримуються встановлених морально-етичних норм і створюють духовні цінності для здійснення адміністративної діяльності.

Посадові особи органів державної влади і місцевого самоврядування, метою діяльності яких є практична реалізація функцій держави, вирішення нагальних потреб її громадян, забезпечення добробуту суспільства, задоволення публічних інтересів шляхом виконання аналітичних, інформаційних, організаційно-управлінських, планово-економічних, проектних, комунікаційних, контрольних та інших функцій [7, с. 18].

Ознаками публічного службовця є зайняття посади в органі публічної влади, виконання завдань держави (громади) в межах покладених на них обов'язків і наданих прав, фінансування з державного (або місцевого) бюджету [8, с. 133].

При здійсненні своєї професійної діяльності публічні службовці і поліцейських підпорядковуються єдиним правилам, встановленим для цього специфічного виду професійної діяльності, виконують покладені на них обов'язки на постійній чи тимчасовій основі, займаючи певну посаду, яка і визначає зміст діяльності, правовий і соціальний статус. Цей статус визначається посадовими обов'язками, службовими повноваженнями, загальними і особливими правами, відповідальністю, гарантії та захист, економічне забезпечення, обмеження тощо [7, с. 18].

Професійну діяльність публічного службовця і поліцейського можна охарактеризувати як багатofункціональну, що поєднує в собі як виконавську, так і управлінську складову, а також має «консервативну» спрямованість на забезпечення стабільності суспільства та «інноваційну»

спрямованість, пов'язану з необхідністю приймати нестандартні рішення в умовах реформ, які пред'являють специфічні вимоги до особистісно-професійних якостей публічних службовців [9].

Особливостями діяльності публічних службовців і поліцейських є соціальна спрямованість і творчий характер праці; широта, а в деяких випадках і неповна визначеність посадових обов'язків; значний обсяг комунікації; високий ступінь моральної відповідальності; підвищена емоційна і психологічна напруженість; необхідність постійного підвищення і удосконалення професійного і культурного рівня. [7, с. 18].

На сьогодні настає потреба у вдосконаленні діяльності Національної поліції, а саме підвищення правової та професійної культури, обізнаності у нових інформаційних ресурсах і технологіях, забезпечення мотивації роботи поліцейського, постійне навчання та підвищення кваліфікації по різних напрямках професійного розвитку особистості, неухильне дотримання чинного законодавства, патріотичного виховання поліцейських, що буде підґрунтям дотримання принципів та норм професійної поведінки поліцейськими.

1.2. Нормативно-правові основи дотримання правил поведінки поліцейськими

Формування Національної поліції як докорінно нової інституції правопорядку вимагає неприпустимості вчинення поліцейськими злочинів та інших проступків, що можуть суттєво зашкодити її феном на початкових етапах становлення, які охоплюють факти відкриття кримінальних справ за причетність до відомих кримінальних діянь, зокрема пов'язаних із неправомірною вигодою, фальшуванням службових паперів, перевищенням повноважень та їхнім зловживанням, участь в вчиненні злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків і психотропних речовин, сприянням службової нелегальному видобутку природних копалин, порушенням службової та трудової дисципліни, недбалим оформленням процесуальних документів та

іншими діями адміністративно-правового змісту.

У таких умовах першочерговим і визначальним чинником для подолання неприйнятної поведінки та посилення законності серед працівників поліції буде закріплення у законодавчих актах засад їх дотримання, що, за міркуваннями відомих правників, може бути визначено як спрямований вплив на поведінку осіб та суспільних взаємовідносин за допомогою правових важелів [10, с. 327].

Таким чином, для дієвого правового регулювання, зважаючи на різноманітність його науковцями та теоретиками тлумачень, надзвичайно важливим є доволі спрямований вплив, без якого складно досягти впорядкованості у суспільних взаємодіях. Необхідним також є використання специфічного арсеналу публічно-правових інструментів, адже державний апарат виступає головною складовою, яка наводить лад на об'єктах, котрими опікується. І, зрештою, результативність правового забезпечення прямо залежить від сукупності стандартів та конкретних правових форм, які її утворюють, запускаючи в дію правові приписи, що надають сфері нормативного упорядкування ознак у підконтрольності.

Загалом, правове регулювання можна представити як сукупність законодавчих норм, встановлених та підтримуваних державою, яка за допомогою правових приписів і збірки правових важелів має на меті навести ладу суспільних взаєминах, їх юридичне згуртування, охорону, забезпечення виконання та подальше зростання.

Підґрунтям правового забезпечення, яке втримує засаду дотримання законності у діяльності поліції, є створення та підтримка у впорядкованому стані нормативної бази, яка слугує юридичним знаряддям для забезпечення порядку та ефективності у системі відповідних методів керування. Така нормативна база формує свого роду організаційно-функціональний відбиток системи управління, зафіксований у правовій мові, котрий демонструє її цілісність. [11, с. 47].

Уся сукупність юридичних інструкцій, правил, норм та критеріїв може

іменуватися таке поняття як законодавство, і яке закріплене в офіційному визначенні Конституційним судом України. Одним із рішень визначено, що цей термін розкриває сферу застосування угоди як особливого виду трудового договору. Законодавство це українські закони, чинні міжнародні договори, ратифікацію яких надано Верховною Радою України, а також інші правові акти органів державної влади та місцевого самоврядування [12].

Проте, наведений вище перелік виглядає не повним, оскільки, на нашу думку, він має включати також нормативно-правові акти, що походять від центральних та регіональних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інші.

Зазначену вище множину правових актів, які мають різний рівень юридичної значущості та спрямованості, можна розглядати як джерела поліцейського права, що оперують особливим предметом правового регулювання, яке в цьому випадку визначене як формування правової бази для дотримання засади законності у діяльності Національної поліції. Для цих джерел поліцейського права характерні такі риси, як нормативність, різноманіття і ієрархічна побудова.

Передусім, нормативно-правові акти, що сприяють дотриманню етичних правил поведінки у професійній діяльності поліцейських, варто впорядкувати залежно від їх юридичної сили та виконавчої ваги: Конституція України, кодекси, закони України, укази Президента, постанови, ухвали, накази тощо.

По при те, що у статті 18 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено вимогу суворої відповідності дій поліції положенням Конституції України, українським законам та іншим нормативно-правовим актам, які окреслюють її функціонування, а також Присязі поліцейського й обов'язку оберігати та не порушувати права і свободи громадян [3], формування Національної поліції має також спиратися на міжнародні стандарти поліцейської діяльності.

Зокрема, варто брати до уваги Рекомендацію Комітету Міністрів

країн-членів Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухваленою комітетом 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів. Цім Кодексом визначені завдання поліції, а саме збереження громадського порядку і правопорядку у суспільстві; захист і повага до основоположних прав і свобод особи, визначених, зокрема, в Європейській конвенції про права людини; попередження і протидія злочинності та надання допомоги та сервісів для суспільства. Також визначені були основні принципи діяльності поліції, якими вона повинна керуватися у своїй діяльності: 1) правоохоронні органи можуть використовувати потужність лише за умови суворої потреби і лише в обсязі, потрібному для досягнення законної цілі; 2) поліція завжди має ригуватися чинним законодавством своїх діяч; 3) поліція мусить виконувати свої обов'язки чесно, керуючись, зокрема, засадами неупередженості та недискримінації; 4) поліція може втручатись у право особи на приватне життя лише у випадку суворої потреби і лише для досягнення законної цілі; 5) поліція у своїй роботі має завжди пам'ятати про фундаментальні права кожного, як от воля думки, сумління, віросповідання, висловлення поглядів, мирні збори, рух та безперешкодне використання свого майна; 6) під час поліцейського втручання співробітники поліції мають звичайно мати змогу надати підтвердження свого поліцейського статусу та службове посвідчення [13, С. 109-111; 93, С.24-28].

Обравши європейську модель розвитку, Україна взяла на себе відповідальність за впровадження ключових європейських норм та стандартів у сфері поліцейської роботи в рамках чинного національного законодавства.

Не всі міжнародні правові документи містять норми щодо ведення поліцейської діяльності чи встановлення прав та обов'язків для її учасників. Є також документи, які поліцейські мусять брати до уваги у своїй професійній діяльності, такі як декларації, заяви чи меморандуми. Прикладами таких актів є Загальна декларація прав людини (1946 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), який був ратифікований Україною у 1990 році, документи Всесвітньої конференції з прав людини (1993 р.),

Декларація про поліцію, Кодекс поведінки посадових осіб у питаннях підтримання правопорядку, Європейська конвенція проти катування та інших жорстоких поводжень чи покарань, що принижують гідність. Вони також охоплюють різні положення, які скеровують поліцейську діяльність та забезпечення прав і свобод осіб.

Принципи етичності та моралі є вирішальними у підходах до несення служби працівниками поліції, вони відіграють ключову роль у забезпеченні законності й дотриманні дисципліни. Резолюція № 690 (1979) Парламентської Асамблеї Ради Європи, що стосується «Декларації про поліцію», чітко окреслює етичні та моральні засади, на яких має ґрунтуватися правоохоронне поводження [14, с. 16-17].

Окрім міжнародних документів, фундаментом для діяльності Національної поліції є Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року, Закон України «Про Національну поліцію» та різноманітні інші українські законодавчі акти. Серед них особливе місце займають закони, видані найвищим законодавчим органом країни - Верховною Радою України, які стосуються ключових суспільних відносин, включно з тими, що регламентують охорону правопорядку. Ці закони відображають волю та інтереси більшості населення, закріплюють основоположні права людини та інші універсальні цінності, мають вищу юридичну чинність порівняно з усіма іншими законодавчими нормами.

Конституція України, відома як Основний Закон і ухвалена 28 червня 1996 року, стоїть на вершині ієрархії у системі національного законодавства, встановлюючи межі для економічних, політичних, соціальних, культурних та структурних взаємовідносин у державі. Її важливість у врегулюванні правового порядку та законності у роботі Національної поліції є незаперечною, що пояснюється, зокрема закріпленням засад верховенства права у статті 8 Конституції. З огляду на її найвищу юридичну чинність, Конституція є орієнтиром для випуску нормативно-правових актів, ведення судочинства, захисту прав та свобод громадян, гарантуючи безпеку особи та законну роботу поліції. Таким чином, конституційні норми формують правову основу для всієї

поліцейської діяльності, ухвалення законів та розроблення правових актів, що стосуються забезпечення публічного порядку.

Серед законодавчих актів, які докладно регулюють окремі сфери суспільного та державного життя, слід виділити такі нормативні документи, як Закон України від 2 липня 2015 року «Про Національну поліцію», який окреслює правові засади функціонування поліції [3].

Крім того, існують кодифіковані законодавчі акти, що стосуються різних сфер права, зокрема Кодекс законів про працю України, чії статті позначаються на трудове життя працівників Національної поліції загалом. Важливими є положення Кодексу про обов'язки працівників, підтримання трудової дисципліни, відповідальності керівників, правила внутрішнього трудового розпорядку, стимулювання праці, визначення порядку нагородження та надання пільг, а також визнання трудових здобутків, відповідальності за порушення дисципліни, уповноважених органів для застосування дисциплінарних стягнень, строків та процедур їх застосування, а також оскарження й анулювання дисциплінарних стягнень та інші аспекти [15].

Окрім законів, діяльність поліції спирається і на нормативно-правові акти підзаконного характеру, які ухвалюють уповноважені органи з метою реалізації та виконання законодавчих вимог. Відомчі нормативно-правові акти МВС України (Національної поліції України) також відіграють ключову роль у правовому врегулюванні роботи Національної поліції й підтримці високої уваги її працівників до безумовного дотримання правил поведінки поліцейських. Ці акти сприяють втіленню наявних правових принципів, скеровують діяльність поліції у напрямі виконання їй належних завдань та використання привілеїв, які надані законом для професійної роботи поліцейських.

З викладеного можна впевнено дійти висновку, що правову основу дотримання правил поведінки працівниками Національної поліції України у професійній діяльній складає комплекс законодавчих та підзаконних актів, у тому числі й міжнародно-правових актів.

1.3. Міжнародні стандарти щодо дотримання правил поведінки поліцейськими

Як зазначено у ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію», національна поліція України заснована і діє задля служіння суспільству шляхом гарантування охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку [3].

У науково-практичному коментарі до Закону України «Про Національну поліцію» мовиться, що поліція – це професійний, висококваліфікований, збройний орган правопорядку, створений для захисту прав та безпеки громадян і їхнього майна [16].

Поліція не лише забезпечує «жорстку» безпеку, або охорону у традиційному розумінні, шляхом попередження правопорушень та притягнення винних до відповідальності, але й сприяє встановленню безпеки у ширшому сенсі, що охоплює верховенство права та гарантії індивідуальної волі [17, с. 13].

Поліція у демократичних країнах допомагає підтримувати засади демократії і сама сповідує ці цілі, виконує свої функції в етично прийнятні умови і заради належних демократичних цінностей [18, с. 14].

З цієї позиції діяльність поліції повинна відповідати основним засадам і критеріям, які закріплені у міжнародних документах і відображають загальні світові цінності й принципи прав людини та демократичні основи поліцейської роботи.[19, 35]

Впровадження міжнародних та європейських стандартів у вітчизняне законодавство України та їх невиконання у практичній діяльності української поліції впливатиме не лише на рівень розвитку правової держави, а й на підвищення міжнародного та європейського образу нашої країни [20, с. 20–24].

Осягнення діючих універсальних та європейських нормативів фахової правдивості поліцейських та формування цілісного науково обґрунтованого погляду щодо їх системи та суті. [19, 35]

Як нормативно-орієнтуючий суспільний інститут, фахова етика виступає одним із впливових регуляторів у діяльності як правоохоронних, так і інших

урядових структур. Такі категорії етики, як гідність, сумління, повинність, воля, рівність, правда, тощо, що постають як загальнолюдські надбання, є своєрідними правилами, взірцями, мірилами вчинку особистості у колективі, через них утверджується зв'язок між мораллю та законністю .[19, 35]

Професійна етика працівника поліції, що спирається на базові загальнолюдські та фахові моральні надбання, уперше чергу, на таких засадах, як шанування людської гідності та не упереджене ставлення до особи, останніми роками закономірно розглядається вже як складова глобальної системи суспільних норм – поліцейської деонтології, яка є складовою юридичної деонтології.

Юридична деонтологія виділилася в окрему галузь знань у процесі розвитку правової етики. Проте, як зазначають В. Гапотій та О. Мінкова, вона не тотожна з нею: «юридична деонтологія, з одного боку, є стрижнем, «серцевиною» правової етики, а з другого – значно ширшою за змістом, тому що поряд з морально-етичною культурою містить в собі тісно пов'язані з нею інші грані культури юриста як особи. Тобто юридична деонтологія лише частково збігається з правовою етикою, не поглинаючи її предмет і методи. Вона є певним вступом до неї як до спеціальної науки і навчальної дисципліни, користувачем її як джерелом, з якого черпає деонтологічні норми. Змістом юридичної деонтології є як норми, не забезпечені юридичними санкціями (етичні, естетичні та ін.), так і норми, що встановлюють юридичну відповідальність за невиконання приписів, закріплених у службових документах і нормативних актах (правові)» [21, с. 8].

Не заглиблюючись у дослідження співвідношення понять «етика» і «деонтологія», відмітимо, що аналіз енциклопедичних видань та наукових джерел з цієї проблематики дозволяє зробити висновок, що професійна етика поліцейського має деонтологічний характер. Тісний взаємозв'язок між цими поняттями відбивається на назві кодифікованих нормативних актів морально-етичної поведінки поліцейських, які, в одних випадках, отримали назву «етичні кодекси», а в інших – «деонтологічні». Так, наприклад, у Нідерландах і Бельгії

прийнято Кодекс професійної етики поліції, у США – Морально-етичний кодекс поліцейського США, а у Франції – Деонтологічний кодекс поліції [22, с. 175–185].

Методологічним і ідеологічним підґрунтям національних кодексів професійної етики поліцейських стали етико-деонтологічні стандарти універсальних та регіональних нормативно-правових актів, розроблених у рамках ООН, а також в рамках регіональних міжнародних організацій, таких як Рада Європи та ЄС [19, 35].

Усі міжнародно-правові документи, які формують правову базу професійної моралі поліцейських, умовно можливо розділити на 2 групи. Перша група включає міжнародно-правові акти, що проголошують права і фундаментальні свободи людини, зокрема й ті, що можуть порушуватися неетичною поведінкою правоохоронців. Це такі міжнародні акти, як Конвенція про права людини та основоположних свобод (ратифікована Україною у 1997 році), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ратифікований Україною у 1973 році), Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (ратифікована Україною в повному обсязі в 1984 році) та інш. До другої групи належать міжнародно-правові засади професійної етики поліцейських, приписи яких вказують на відповідну поведінку правоохоронців, а саме Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (1979 р.), Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку (1990 р.), Основні принципи етики поліцейської служби (1979 р.) Декларацію про поліцію (1979 р.), Європейський кодекс поліцейської етики (2001 р.) та інш.

Ці міжнародні документи, можна назвати деонтологічними засади поліцейської етики, оскільки вони вміщують ,окрім іншого, безпосередньо етичні норми, тобто приписи моральної поведінки правоохоронців [23, с. 110].

У міжнародно-правових документах стандарти поліцейської діяльності визначаються як бажані зразки поведінки поліції, її покращення за допомогою

навчання і підготовки, а також систематичного контролю не стануть внутрішнім переконанням кожної посадової особи з підтримання правопорядку, та деякі інші [24, с. 190-195].

Для формування поліцейської діяльності в світлі європейських стандартів, зокрема й професійної етики поліції, важливе місце посідає Резолюція № 690 (1979) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію» від 8 травня 1979 року [25].

Вважаючи, що загальне прийняття правил поліцейської професійної етики з урахуванням прав людини та основних свобод сприятиме покращенню європейської системи захисту прав та основних свобод людини Парламентська Асамблея Ради Європи у розділі А «Етика» цієї Декларації визначає основні принципи етики поліцейської служби, а саме, що поліцейський повинен «виконувати свій обов'язок чесно, неупереджено і з гідністю», «наполегливо чинити опір і уникати всіх видів корупції», «сумлінно виконувати накази, віддані його начальником», бути дисциплінованим, особисто відповідальним як за власні дії, так і за дії, які він у «відповідності до наказу виконує або не виконує в тому випадку, якщо вони не узгоджуються із законом» [25].

Вище зазначені положення міжнародно-правових актів були систематизовані у Європейському кодексі поліцейської етики, схваленому Рекомендацією Rec(2001)10 Комітету Міністрів Ради Європи від 19 вересня 2001 року [26].

Зупинимося на основних положеннях Код несу, який має 7 розділів, 66 пунктів, де відображені принципи, норми професійної етики співробітників поліції, зазначені їхні права та обов'язки, а також необхідні для служби в поліції морально-психологічні якості. Також у главі 5 Європейського Кодексу поліцейської етики характеризуються основні професійно-моральні принципи служби поліції: повага до прав людини на життя (п. 35); заборона на здійснення, заохочення або допущення катувань або випадків нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання (п. 36); застосування сили лише у випадках абсолютної необхідності і лише задля досягнення

законних цілей (п. 37); законність діяльності (п. 38); утримання від виконання незаконних наказів керівництва (п. 39); справедливість, неупередженість та недискримінаційний підхід (п. 40); дотримання прав кожної людини на повагу до її приватного життя, за винятком випадків абсолютної необхідності і лише для досягнення законних цілей (п. 41); дотримання таких основних прав кожної людини, як свобода думки, совісті, релігії, висловлювання думки, мирних зборів, пересування та право на повагу до своєї власності (п. 43); чесне та поважне поводження співробітників поліції з громадянами (п. 44); боротьба з корупцією» (п. 46) [26].

Значення Європейського кодексу як документу деонтологічного характеру полягає у наступному: «хоча прийняття кодексу поліцейської етики є лише першим етапом будь-якого процесу, спрямованого на створення єдиних норм у галузі поліції, за відсутності цього кодексу у такого процесу мало шансів на успіх. Закладаючи основи етичних норм, кодекс поліцейської деонтології здатний полегшити визначення етичних проблем, дати краще їхнє розуміння, глибший їхній аналіз та полегшити прийняття рішень. Крім того, він змушує замислитись над тими цінностями, які захищає поліція як інститут, і про адекватне використання таких основоположних для поліції понять, як чесність, неупереджене здійснення... професійної діяльності» тощо [26].

Як зазначено у пояснювальному меморандумі до Рекомендації Rec (2001)10, прийняття Європейського кодексу поліцейської етики само по собі є значущим кроком у підтримці засад Ради Європи стосовно поліції у країнах-членах. Проте надзвичайно важливо, щоб утілення принципів цього кодексу жваво відбувалося після його затвердження. Тому у п. 63 Кодекс у країнах-членах пропонується створювати етичні статути, базовані на засадах, які відображені у ньому, та які перевірятимуться відповідними установами. Виділити відмінність між етичними статутами і правилами поведінки може бути важко, однак, їх усе ж варто відмежовувати від дисциплінарних механізмів, завданням яких є скоріше встановлення того, що є порушенням професійної етики та подальших наслідків цього [26, с. 56–57].

Сучасні соціально-політичні обставини, за яких здійснюють свою діяльність працівники поліції, вимагають формування нового типу фахової етики та моралі, що спирається на моральні критерії й культурно-правові надбання представника держави, а також світові норми професійної етики поліцейських, якими зумовлена потреба розбудови свідомості поліцейських на базі морально-правових чеснот, головними з яких є професійна честь, повага та ділова репутація, а також вибудова на сукупність таких моральних обмежень, як упередженість, жорстокість, зневажливе ставлення до громадян, застосування службового становища у приватних інтересах, втрата влади над своїм емоційним станом тощо. Для досягнення необхідно дотримуватися поліцейським високої культури спілкування з громадою, обізнаності у нових інформаційних технологіях покращення нормативів зовнішнього нагляду за роботою поліцейських, а також збільшення результативності роботи поліції загалом.

Висновки до розділу 1

Проводячи аналіз теоретичних та методологічних основ правил етичної поведінки поліцейських, виділяємо такі актуальні аспекти:

1. Потреба у вдосконаленні діяльності Національної поліції включає підвищення правової та професійної культури, обізнаності у нових інформаційних ресурсах і технологіях, забезпечення мотивації роботи поліцейського, постійне навчання та підвищення кваліфікації по різних напрямках професійного розвитку особистості, невхильне дотримання чинного законодавства, патріотичного виховання поліцейських, що буде підґрунтям дотримання принципів та норм професійної поведінки поліцейськими.

2. Діяльність поліції спирається на закони і на нормативно-правові акти підзаконного характеру, які ухвалюють уповноважені органи з метою реалізації та виконання законодавчих вимог. Відомчі нормативно-правові акти МВС України (Національної поліції України) також відіграють ключову

роль у правовому врегулюванні роботи Національної поліції й підтримці високої уваги її працівників до безумовного дотримання правил поведінки поліцейських. Ці акти сприяють втіленню наявних правових принципів, скеровують діяльність поліції у напрямі виконання її належних завдань та використання привілеїв, які надані законом для професійної роботи поліцейських. Відповідно, правовою основою дотримання правил поведінки працівниками Національної поліції України у професійній діяльності складає комплекс законодавчих та підзаконних актів, у тому числі й міжнародно-правових актів.

3. Для досягнення високого рівня культури та професійної майстерності поліцейському необхідно, самостійний розвиток як особистості, навчання за різними напрямками, виховання у дусі додержання норм, традицій і стандартів, інформаційна обізнаність та дотримання етичних норм поведінки.

РОЗДІЛ 2.

ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНІ ВИМОГИ ЩОДО ПРАВИЛ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

2.1. Поняття та особливості морально-етичних основ діяльності поліції

Діяльність поліцейського є ключовим елементом системи забезпечення публічної безпеки, правопорядку та стабільності у суспільстві. У сучасних умовах, коли суспільство стикається з новими ризиками та загрозами, роль поліції виходить далеко за межі традиційних функцій охорони порядку. Поліцейський нині є не лише носієм владних повноважень, а й представником держави, який щодня взаємодіє з громадянами, вирішує конфлікти, захищає їхні права та свободи, виступає у ролі медіатора, психолога, консультанта та гаранта безпеки. Саме тому поведінка кожного працівника поліції має величезний вплив на загальний рівень суспільної довіри до правоохоронної системи. Етичні стандарти професії визначають, у який спосіб поліцейський має реалізовувати свої обов'язки. У демократичній державі правоохоронці зобов'язані дотримуватися принципів законності, гуманності, поваги до честі та гідності людини, політичної нейтральності та професійної відповідальності. Порушення цих норм призводить не лише до дискредитації окремого працівника, а й завдає шкоди авторитету всієї правоохоронної системи. Тому професійно-етичні вимоги мають фундаментальне значення для формування моральної культури працівників поліції та ефективності виконання ними службових завдань.

У сучасному суспільстві поліція працює в умовах постійно зростаючих очікувань громадян. Люди розраховують не тільки на оперативне реагування на правопорушення, а й на коректність, делікатність, психологічну стійкість та високу професійну компетентність працівників поліції. Особливої ваги це набуває в Україні, де процес реформування правоохоронної системи спрямований на підвищення прозорості, доброчесності та відкритості поліції як

сервісного органу. Відповідно, етичні норми стають необхідною умовою успішного функціонування нової правоохоронної моделі.

Слід зазначити, що поліцейська професія належить до категорії робіт підвищеного ризику: працівники часто стикаються з небезпечними ситуаціями, стресом, агресією, конфліктами та моральними дилемами. У таких умовах здатність приймати виважені та законні рішення залежить не лише від професійної підготовки, а й від внутрішніх етичних переконань, рівня особистої відповідальності, психологічної стійкості та емоційної зрілості. Саме система професійно-етичних вимог допомагає сформувати у працівника поліції готовність діяти коректно, зважено й у межах закону, навіть у складних або емоційно напружених обставинах.

Важливо також враховувати, що взаємини між поліцією та суспільством мають двосторонній характер. Якщо громадяни бачать у правоохоронцях компетентних, чесних, справедливих і неупереджених фахівців, вони з більшою готовністю співпрацюють з поліцією, повідомляють про правопорушення, довіряють її рішенням. Така взаємодія є однією з передумов ефективної роботи правоохоронних органів, а отже — і загальної безпеки країни. Етична поведінка працівників поліції створює основу для партнерських відносин між владою та суспільством. До професійно-етичних вимог до поведінки поліцейського відносяться: дотримання принципу законності, повага до прав і свобод людини, професійна ввічливість і коректність, неупередженість та об'єктивність, відповідальність та дисциплінованість, пропорційність і гуманність у застосуванні сили, збереження службової таємниці, відмова від корупції та зловживань, професійна компетентність і самовдосконалення, орієнтація на допомогу громадянам.

У контексті сучасних реформ, зростання вимог до прозорості влади, посилення громадянської активності та контролю з боку суспільства професійно-етичні стандарти стають не просто складовою службових інструкцій, а важливою частиною культури державного управління. Їх

дотримання є запорукою довіри до поліції, стабільності та захищеності громадян.

Отже, вивчення професійно-етичних вимог до поведінки поліцейського є актуальним і необхідним для розуміння принципів діяльності сучасної поліції, формування моделі належної поведінки працівника поліції та підвищення ефективності роботи правоохоронної системи в цілому.

Питання упорядкування морально-етичних правил поведінки поліцейських як складової публічної служби тривалий час перебувають у площині активного наукового обговорення, що цілком логічно, адже поліцейські у своїй діяльності втілюють політику держави щодо охорони прав і свобод людини, а також взаємодії з громадськістю для задоволення їх потреб. Одним із найважливіших складників суспільної взаємодії є складова мораль. як об'єкт етики. У науковому значенні поняття «моральність» немає суто позитивного змісту. Дії людини у громаді визначаються її розумінням добра та зла. А це розуміння у різних індивідів відрізняється. Отже, нині моральне упорядкування різних соціальних спільнот людей здійснюється не лише через самопізнання та самоконтроль, але й через систему громадського керування виходить за важливістю на одну з провідних позицій у суспільстві.

Варто зазначити, що морально-етичні засади є визначальними для будь-якої фахової діяльності. Вони розкриваються через особливі вимоги у сфері моралі, що ставляться до професії. У цьому контексті важливо з'ясувати специфіку професійної етики, яка займається, передусім, нормами, правилами поведінки, конкретизує загальні моральні вимоги щодо своєрідності відповідної професії. [30, с. 389].

Поняття «професійна етика» вживається у таких значеннях: по-перше, як характер і тип суспільної діяльності та суспільних взаємин за участю певної фахової групи, що відповідає вищим нормам моралі; по-друге, як кодекс –збірник конкретних правил і засад поведінки окремої фахової групи; по-третє, як різновид соціальної теорії, що охоплює професійну мораль. У свою чергу «професійна етика» та «професійна мораль» деякими науковцями

вважаються як синоніми.

Професійна етика це не просто конкретизація загально етичних норм у професійній ділянці, а своєрідна форма самоорганізації моральної свідомості і відповідної професійної поведінки суб'єкта фахової діяльності. Шляхом теоретичного осмислення індивідуального та суспільного морального досвіду фахова група виробляє професійні цінності й правила, яких слід дотримувати, встановлюють критерії морального оцінювання рішень, вчинків, а також плекають(спонукають) у собі риси вдачі, потрібні для моральної діяльності. [31, с. 70].

Вчена Т. Василевської зазначає, що «професійна етика публічної служби є видом управлінської етики, в якому на основі вивчення професійної моралі публічних службовців обґрунтовуються ціннісні орієнтації, моральні аспекти поведінки, норми взаємовідносин між людьми у процесі державно-управлінської діяльності та надаються практичні рекомендації, які зорієнтовані на цю діяльність. Професійна етика публічної служби, є інституціональною етикою, яка впливає з місії та філософії публічного управління і виражає його цінності, етичні принципи, норми й механізми їх підтримки» [32, с. 10].

Етика публічної служби базується на таких засадах, цінностях і нормах українського суспільства як єдиний соціальній спільноті цінностях і нормах соціальної групи чи класу, до якого належить публічний службовець, поліцейський, а також на особливостях і нормах служби в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування як окремої категорії професійної діяльності; так і на індивідуальних цінностях і принципах самого публічного службовця як особистості.[94, С,32-40]

Вона характеризується такими основними категоріями як «професійна честь», «професійна гідність», «справедливість», «відповідальність», «професіоналізм», «гуманність», «репутація». Тому доречно більш детально зупинитися на розгляді цих категорій з врахуванням їх важливості для публічної служби.

Честь для публічного службовця займає концептуальне місце.

Бути гідним свого суспільного та професійного статусу означає відповідати йому з честю. Найважливіше звання для кожної особи – це бути Людиною. Честь полягає в тому, щоб берегти це високе звання, прагнути йому відповідати повністю, незважаючи на всі труднощі та перепони.

Для державного службовця це набуває особливого значення. Честь – це особливе моральне ставлення людини до самої себе, яке проявляється у розумінні свого соціального статусу, професійної діяльності та моральних здобутків. Вона також визначається ставленням суспільства до особистості, що визнає її заслуги, репутацію та авторитет. Людині з честю приписують такі якості, як благородство, гідність, бездоганна репутація та добре ім'я. Це шанована особистість, яка має довіру й повагу оточення.

Уявлення про честь у своєму класичному вигляді сформувалось у феодалній моралі, де дотримання кодексу честі було зовнішньою ознакою належності до відповідного стану і способом усвідомлення свого місця в ньому. У подальшому розуміння честі особистості пов'язується з її належністю до соціального стану, але до уваги береться,

Насамперед важливими є особливі заслуги людини, її праця та рівень людяності, які визначають ступінь честі та поваги. Честь являє собою не лише моральну, а й історичну категорію. Вона залежить від умов тієї епохи, в якій живуть люди, є частиною їхньої свідомості та відображає орієнтацію на певну систему цінностей, норм поведінки тощо. [95 С.67-64]

Отож, поняття «честь» асоціюють із суспільним визнанням та пошаною моральних чеснот і властивостей особи як члена певної громади та виконавця певної суспільної функції, роду занять (батька, фахівця, поліцейського, державного службовця, атлета тощо). Давньогрецький філософ Аристотель зазначав, що для кого навіть честь – дрібниця, для того і все інше нікчемне [31, с. 72].

Важливо зазначити, що уявлення «честь» та «служба» як суспільні явища тісно пов'язані між собою. Не випадково у минулі часи під честю

розумілось високе звання, посада. У тлумачному словнику В. Даля йдеться, що честь – честь – це сукупність вищих морально-етичних принципів в особистості. У ній полягає моральна гідність людини, його доблесть, чесність, благородство душі, чиста совість, прагнення слідувати піднесеного ідеалу правди, справедливості, добра, служіння своїй батьківщині [7, с. 27]

Ужитті публічного службовця професійна честь відіграє важливу роль. Як зауважує Т. Є. Василевська, це пов'язано з тим, що, по-перше, «публічний службовець повинен дбати про честь всієї публічної служби та піклуватися про її авторитет. По-друге, публічний службовець повинен дбати про власну професійну честь, тобто про те, щоб бути достойним представником своєї професійної групи. До важливих надбань професійної честі на публічній службі може належати гордість власною незаангажованістю, об'єктивністю, компетентністю, розумінням державних інтересів. Саме ці риси, на думку багатьох представників професії, можуть вигідно вирізняти публічних службовців від парламентарів та представників громадськості. Важливо не схибити цим здобуткам та не замінити дійсне призначення професії квазі-інтересами (пошуками особистих чи групових вигод). Професійна честь налаштовує професіоналів на чутливе ставлення до власної поведінки та дій колег» [32, с. 28; 7, с. 23].

Таким чином, професійна честь для публічного службовця – це, перш за все, збіг слова і дії.

Честь нерідко ототожнюють з гідністю. Проте це різні моральні якості. Гідність людина отримує від народження за те, що вона людина, а честь треба здобути своїми справами. Гідність базується на принципі рівності всіх людей у моральному відношенні, незалежно від соціального стану, релігійної, расової, національної чи професійної приналежності чи репутації.

Гідність – особливе моральне ставлення людини до себе, що виявляється у свідомості нею своєї самоцінності й моральної рівності з іншими людьми; ставлення до людини інших людей, в якому визнається її безумовна цінність [33, с. 94; 7, с.23].

Гідність є одним з ключових понять Конституції України (ст. 3, 21, 28, 41, 68, 105). Стаття 3 Основного Закону визначає, що гідність – є найвищою соціальною цінністю, також передбачено - що «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах» (ст. 21) та «кожен має право на повагу до його гідності» (ст. 28) [34].

В свою чергу Т. Василевська визначає, що «професійна гідність це самооцінка індивідом своєї професійної діяльності, внутрішня впевненість в власній цінності як професіонала, почуття самоповаги до власних професійних надбань. Професійна гідність певною мірою базується на почутті професійної честі, оскільки вельми важливою для формування самооцінки є оцінка суспільством значимості тієї чи іншої професії. Тому професійна гідність є багато в чому слідство гідної професії, тобто визначається суспільною значимістю даної професії, її престижем, що склалися громадською думкою» [32, с. 29].

Однак, як зазначає автор, не можна не брати до уваги й особисте, індивідуальне ставлення людини до своєї професії, що аж ніяк не завжди збігається з об'єктивним становищем у суспільстві людей даної професії. Оцінювати себе як гідного свого фахового призначення цей означає мати професійну гідність. Ми погоджуємося з думкою автора, яка звертає пильну увагу на те, що «для публічного службовця професійна гідність означає оцінку конкретним публічним службовцем свого місця в професії та вимогу публічного службовця до оточуючих поважати його як професіонала» [32, с. 29; 7, с.24].

Отож, фахова гідність урядовця тісно пов'язана з його певним статусом у колективі, його особистими чеснотами та відповідно до них мірою шани та поваги, тобто пов'язана з честю урядовця як представника даної професії, конкретного колективу, й усієї державної служби. Як демонструє досвід та наукові студії, чим вище розвинене у урядовця відчуття особистої та службової гідності, чим більше він цінує свою професійну честь, тим більш важливою є його суспільна вартість для громади. Таким чином,

професійна честь та професійна гідність, взаємно доповнюючи одне одного, сприяють підтриманню певного, доволі високого рівня моралі урядовця [7, с.24]

Професійна етика публічного службовця охоплює й поняття «справедливості». Бути чесним не надто просто. Публічному службовцю необхідно докласти значних зусиль, що детально дослідити ту чи іншу ситуацію, об'єктивні обставини й прийняти відповідне рішення. Оцінити за зразком, за вказівкою керівництва—значно легше. Але саме професійна справедливість, професійна сумління та спонукає урядовця бути чесним, не піддаватися тиску «зверху» та інших заінтересованих осіб [7, с.24]

Категорія справедливості мала значущу роль в етиці Аристотеля, була наріжною для таких мислителів, як Дж. Локк, Д. Юм, Р. Спенсер, П. Кропоткін. Зацікавленість до категорії справедливості особливо помітна в етичних дослідженнях у Новий час, коли починається зростання буржуазних республік, обґрунтовуються погляди правової держави. Принцип справедливості є підґрунтям суспільного устрою. Його етичне значення полягає у врегулюванні взаємозв'язків урядовців як професійних «слуг» суспільства з громадянами країни. Він зобов'язує представника держави дотримуватись Конституції України та інших актів законодавства, забезпечувати дієву працю відповідно до посадових обов'язків, а також вимагає неприпустимості порушень прав і свобод людини й громадянина [7, с.24].

Глибока сутність справедливості як базового принципу етичної професійної поведінки службовця розкривається у низці інших, похідних норм, які формулюють чесні вимоги до професійної діяльності публічного службовця: професіоналізм, компетентність, чесність, відданість справі, сумлінність, ефективність, кваліфікованість, організованість. У ньому підкреслюється також те, що дії урядовця мають бути своєчасними. Наслідком несвоєчасності (зволікання) дії або ухвалення рішення є численні порушення, які спричиняють безладу функціонуванні урядових органів та

породжують несправедливість і безвідповідальність. На жаль, у законі не має норм, які б визначали зразки виконання службових дій і рішень, як і відповідних стягнень за їх порушення. Видатні вчені звертали увагу на цей недолік у чинному законодавстві України, а також фахівці права європейських держав [31, с. 185].

Й однією значущою категорією професійної етики є відповідальність. Розкриваючи сутність відповідальності, треба зауважити на тім, що це складне, багато планове явище, яке включає в себе економічні, моральні, культурні, психологічні та інші аспекти. Відповідальність також тлумачиться як здійснюваний у різних формах контролю над діяльністю суб'єкта з точки зору виконання ухвалених норм і правил [7, с. 109].

Платон у своїх працях представляє подвійну природу відповідальності: моральна відповідальність та відповідальність перед законом, яка перетворюється на відповідальність за його порушення. Отже, йдеться про два аспекти – позитивний (моральна відповідальність перед суспільством, державою) та негативний (відповідальність, яку особа несе у разі порушення встановлених норм). На думку Сократа, людина, яка уникла відповідальності, почувається набагато гірше, ніж та, котра її зазнала, оскільки така особа не в змозі позбутися страждань та мук совісті, котрі є засобом утримання душі від зла, якщо вона є нерозумною та нечестивою, позаяк після непокараного зла йде більше за обсягом зло, потім – наступне і таким чином – до безкінечності [35, с. 108].

При ухваленні управлінських рішень йдеться про суспільну відповідальність, тому вона займає вагоме місце у діяльності представників держави. О. Оболенський зауважує, що зазначена відповідальність є суттєвою частиною роботи публічних управлінців. Ядром її питань є особисті цінності управлінців, а моральна поведінка державних службовців суттєво впливає на віру звичайних громадян у заходи уряду та до їхньої суспільної відповідальності. Публічний службовець у взаємодії з громадянами має постійно відчувати себе представником влади, мати

власний образ, що ґрунтується на таких рисах, як професіоналізм, державна позиція, інтереси [36, с. 272].

Найбільш важливою складовою соціальної відповідальності є професійна відповідальність, яка є структурним елементом будь-якої професійної діяльності (також управлінської), що успішно прогресує. Професійна відповідальність завжди корелює з професійними можливостями розуміння та втілення людиною професійних приписів з огляду на певні обставини їхнього виконання. Професійна відповідальність відзначається тим, що особа приймає свої особисті зобов'язання згідно з вимогами свого осередку (соціальної групи колективу) та суспільства загалом [37, с. 193].

Задля визначення управлінського тла обов'язку особливу зацікавленість являє розкриття її сутності саме у вимірі «відповідальність перед», зокрема, що стосується обов'язку державних службовців, установ публічної влади перед народом. До того ж, важливість цього питання посилюється в умовах зростання спроможності участі громадян у сфері регулювання суспільно значущими справами. У розрізі праць проблем політики відповідальність визначається як зобов'язання звітувати за певні кроки, бути гарантом чогось, виконувати свої обіцянки, вона пов'язана з обов'язком відшкодування завданої будь-кому шкоди своїм кроком або навіть винесення покарання. Відповідальність, також, відносять до спроможності й можливості приймати рішення [38].

Відповідальність державного службовця щодо виконання своїх професійних обов'язків значно зростає, коли він відчуває важливість свого покликання – коли почуває себе представником держави, народу, громади. Ключовими поняттями, які дозволяють більш повно розкрити сутність відповідальності, є свобода, обов'язок, вибір, усвідомлення наслідків своїх дій, підзвітність. В основі відповідальності лежить можливість людини зробити вибір, яким чином діяти, яке рішення прийняти. Стосовно цього відзначається, що свобода в деякому значенні є вибором [39, с. 288].

Отже, відповідальність належить до перелік основних ознак

поліцейської служби. Вона є потрібним складником, який гарантує узгодженість діяльності суб'єктів владних повноважень з очікуваннями, інтересами, потребами громадян, адже виступає основою розбудови взаємодії. В свою чергу відповідальність поліцейського пов'язана з наявністю суспільних цінностей, особливих професійних норм та правил і можливостей вибору, що зумовлені умовами служби й котрі впорядковують поведінку поліцейського у сфері його діяльності. Вважаємо, що професійна відповідальність у будові особистості поліцейського є єдністю професійно значущих рис, які виявляються у діяльності та мають вплив на її результативність. Тому професійна відповідальність є особливо вагомою, коли вона стає наслідком внутрішньої моральної відповідальності людини.

Розглядаючи особливості професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейського необхідним є висвітлити такі поняття як гуманізм та гуманність

Гуманізм - це світоглядний імператив, який проголошує цінність людини, її право на розвиток і прояв своїх позитивних здібностей, на вільну і відповідальну участь у житті світу і суспільства [39, с.288].

Головною рисою гуманізму як соціального явища, є утворення ним загальнолюдської культури поведінки. Природність гуманізму випливає з природності та людських властивостей, які його створюють і на які він спирається. Основне серед них – людяність та гуманність. Гуманізм охоплює не лише засади, але й життєві настанови, є світоглядом, що пропонує особі певні норми поведінки. Сучасний гуманізм представляє собою систему наукових знань, основними блоками якої є антропологічні, філософські, психологічні, юридичні, екологічні та педагогічні знання.

Для гуманізму (як і для більшості феноменів культури і людського буття) можна надати щонайменше чотири типи тлумачень: історичне (в ньому буде виділено особливість гуманізму саме цього періоду); сутнісне, тобто пов'язане з визначенням головного в гуманізмі як специфічного феномену, з суттю об'єкта, ознаками, процесами тощо; еволюційне

тлумачення гуманізму, тобто його фіксація через процедури, які дають змогу здобути або розпізнати його як щось унікальне, відмінне від інших явищ; функціональне, тобто його визначення через те, що він здатний вчинити, отримати, досягти і інші [40 с.150].

Принципом гуманізму є пріоритет людини щодо всіх, у тому числі і до своїх власних ідей, переконань і вірувань. Гуманізм пропонує способи нормалізації та гармонізації відносин між людиною та ідеями, світоглядами та ідеологіями [41, с. 23].

Гуманність – особистісна риса, зміст якої зумовлений дотриманням засад гуманізму. Гуманність – це одна з найважливіших властивостей людини. Це передусім змога людини до співчуття, співпереживання, спільної радості. Тому найчастіше поняття гуманність визначається як людяність, повага до людей, до людської гідності. Повага, чуйність, почуття справедливості, довіра, самокритичність, мужність виступають основними ознаками гуманності. Ці властивості визначають змістовий аспект гуманності, а такі як ввічливість, толерантність, поступливість, вимогливість, скромність, забезпечують оптимальну форму її зовнішнього прояву. Вказані властивості в структурі гуманності є не механічною сумою частин, а рухливою системою, компоненти якої вступають у тісну взаємодію [42, с. 96]

Слід зауважити, що засада гуманізму є невід'ємною частиною моральних засад публічної служби. Вона спонукає шанувати, дотримуватися та оберігати права і волі особистості й громадянина. Цей принцип вимагає від публічного службовця поваги до кожної людини, визнання верховенства особистості та її честі, бути ввічливим, обачним, толерантним і стриманим. Причому це має не лише проявлятися зовнішньо, а й стати внутрішнім наказом урядовця.

Гуманізм покликаний зміцнювати моральну основу служби в поліції. Повага поліцейського до людини повинна бути збудована на визнанні її переваг, заслуг, високих властивостей, важливості, значущості, неповторності. Тобто ця настанова означає закріплення у правових формах

взаємин між людиною, державою і суспільством на засадах визнання самоцінності людської індивідуальності, невід'ємності її прав та свобод, поважання її гідності, захисту від свавільного втручання у сферу особистого життя [43, с. 53].

2.2. Професіоналізм як категорія професійної етики поліцейських

Професіоналізм це категорія професійної етики, виступає необхідним атрибутом дієвої влади. Категорія «професіоналізм» за своєю ретроспективою є більш молодішою, а за психологічним наповненням буденною, ніж чітко визначеною категорією. Тому найчастіше його розуміють як успішне здійснення трудової діяльності та пов'язують із певною професією, зокрема з поняттям «професіонала» як фахівця певної справи [44].

Проте таке розуміння обмежує сутність явища, що досліджується.

В енциклопедичному довіднику з державного управління визначено, що професіоналізм – це інтегрована ознака якостей працівника, який високою мірою відповідає вимогам робочого місця, професійної діяльності. У широкому значенні – динамічна риса, що утворюється у процесі професійного формування працівника, інтегрування його особистості у професійну діяльність [45, с. 601].

Отже, це багатогранний феномен, зокрема це сукупність навчання, самовдосконалення фахівця, індивідуальних рис, власного досвіду, сили духу, ціннісних установок тощо. Також професіоналізм можна трактувати як внутрішнє ставлення спеціаліста до роботи.

У літературі трапляються деякі формулювання поняття «професіоналізм», які, на нашу думку, є більше уривчастими. М. Синявіна визначає, що професіоналізм складається з відповідних знань та професійних здібностей [46, с. 174].

М. Міненко стверджує, що професіоналізм має «регулятивні складники – професійну компетентність, професійні вміння, професійну

майстерність» [47, с. 11].

Науковцями визначається, що для покращення професійної майстерності треба зосередитися на отримання професійних знань під час навчання та підвищення кваліфікації.

Проте, як зауважує І.В. Шпекторенко, функцію професійних відомостей, на підставі яких виробляються відповідні навички, у цьому випадку виконує професійна спроможність, і цей термін є ширшим за знання, він охоплює уміння, навички, професійні риси, спроможності та здібності. [48].

Переважає більшість сучасних науковців наголошують, що професіоналізм – це не лише досягнення людиною високих фахових здобутків, не лише висока відданість праці, а й обов'язково наявність його психологічних складників: внутрішнього ставлення людини до своєї роботи, до фаху, її психічних станів та властивостей. Професіонал можна вважати людиною, що успішно вирішує задачі, що поставлені перед ним як перед керівником конкретного підприємства (об'єктивні критерії); особисто прихильний до професії, мотивований до праці в ній, задоволений професією (суб'єктивні критерії); досягає бажаних сьогодні результатів у розвитку підприємства (результативні критерії); використовує прийнятні у демократичному суспільстві способи, технології (процесуальні критерії); засвоює норми, еталони професії, досягає майстерності у ній (нормативні критерії); прагне індивідуалізувати свою працю, а також усвідомлює і розвиває свою індивідуальність засобами професії (індивідуально-варіативні критерії); досягає вже сьогодні необхідного рівня професійних особистісних якостей, знань і умінь (критерії наявного рівня); відкритий для постійного професійного навчання, накопичення досвіду (критерії професійної навченості) тощо [7, с.30]

На державній службі професіоналізм відіграє важливу роль, оскільки державний службовець повинен бути не просто виконавцем доручень, а фахівцем своєї справи. Іншими словами, для державного службовця дуже

важлива фахова освіта та професійний досвід, який накопичується у процесі проходження служби, а також хист застосувати свої знання і вміння. Довіра до уряду знижується через прихід на службу «професіоналів», які не володіють у достатній мірі потрібними знаннями та методами публічного управління, загальною, етичною та правовою культурою.

М. Слоньовський вважає, що «професіоналізм публічного службовця складається з таких складових, як: особистісні психологічні риси фахівця – ті, що притаманні особистості (пам'ять, темперамент, самоідентифікація, інтелект, швидкість проходження психічних процесів тощо); моральні якості (цінності, установки, норми тощо); навички, отримані під час соціалізації, навчання, самоосвіти; досвід професійної діяльності. Усі вищезазначені складові елементи професіоналізму службовця, на думку автора, виконують важливу роль під час призначення фахівця на посаду публічної служби та для подальшого перебування на цій посаді. Професіоналізм публічного службовця це основа його розвитку, що впливає на подальшу діяльність, водночас професіоналізм складається зі знань, вмінь, навичок, надбань у даній галузі, професійного досвіду та слугує інструментом якісного та ефективного виконання своїх посадових обов'язків та завдань, які становить перед службовцем керівництво та держава» [49, с. 180].

Цікавим є підхід до характеристики професіоналізму це використання не одного, а групи критеріїв (результативних і процесуальних, об'єктивних і суб'єктивних, якісних і кількісних,

Цікавим є підхід для характеристики професіоналізму за певною кількістю складових ознак чи категорій, такі як результативні і процесуальні, об'єктивні і суб'єктивні, якісні і кількісні, а також нормативні еталони індивідуально-варіативні критерії: критерії наявного рівня: прогностичні критерії: критерії професійної навчання, критерії творчі: критерії професійної прибічності: [7, с. 36].

Згідно з думкою І. В. Шпекторенка, підґрунтям професіоналізму є ціннісно-орієнтаційні та компетентнісні риси (професійно значущі якості,

фахова культура, професійна засвоюваність, професійна спроможність, професійний досвід) у сполученні з практикою, особистим внеском особи у зростання професії. Дослідник підкреслює, що професіоналізм являє собою наслідок взаємозв'язку ознак індивіда з функціями фахового оточення, фіналом професійно-кваліфікаційного та професійно-посадового зростання фахівця. [48, с. 182].

Як констатує Т.Е. Василевська, особливо суттєві перекоси у державно-управлінській діяльності виникають саме через відсутність узгодженості професіоналізму та професійно-етичних аспектів фаху. Зокрема, неуважне ставлення до громадян-відвідувачів, використання службового становища, ігнорування інтересів певних соціальних прошарків інколи сприймаються як другорядні чинники управлінської справи й не розглядаються як знецінення професійності. У цьому випадку державний службовець може бути видатним професіоналом, не дотримуючись професійно-етичних приписів. Проте тут відбувається нехтування суспільним призначенням професії, і порушення цих засад анулює будь-який підсумок управлінської роботи. Зневагою до моральних приписів професії є практика фаворитизму, кар'єрного зростання чиновників із залученням неофіційних зв'язків, за критеріями політичної доцільності, родинності, клановості, земляцтва, кумівства, особистої відданості керівництву. Непрозорість, нечіткість схем прийняття та просування службовими щаблями, залежність кар'єрних переміщень від одноосібного вольового рішення керівника спричиняють нечесний змагання за посади та впливи. Такі процеси знижують у державних службовців мотивацію до підвищення кваліфікації, розвитку фахових умінь і вияву творчого підходу, формують в установах несприятливе середовище, зменшують загальну ефективність праці. Забезпечення однакових початкових умов для кожного під час призначення на посаду та проходження державної служби, здійснення визначення вартості працівників за здобутками та спроможностями стають можливими при впровадженні засад конкурентності, об'єктивності та

прозорості. За такого підходу фахівець визначатиметься як особа, яка не лише обізнана з технологіями та здатна їх впроваджувати, але й наповнює свою працю певним моральним змістом. У цьому відношенні прийняття на службу та службове просування залежать і від рівня виконання професійно-етичних вимог, і від репутації службовця. [50, с. 157].

Професіоналізм державних службовців не обмежується лише опануванням ними спеціальних компетенцій, тобто особливими знаннями, уміннями, навичками й досвідом управительської діяльності, які можуть і мають використовуватися при виконанні ними своїх завдань. Суттєвим складником професіоналізму державних службовців є ціннісно-нормативні, морально-етичні пріоритети особистості. Адже дієвість їх праці визначається не лише фаховими знаннями та практичним досвідом, ай ціннісними орієнтирами та дотриманням певних етичних засад (чесності, безкорисливості, незалежності, непідкупності, справжньої зацікавленості у розв'язанні наявних проблем та у втіленні ініціатив громадян та ін.), оволодіння якими є потрібним для зміцнення морально-етичних засад державної служби.

І так, репутація – це важлива категорією професійної етики. Репутація являється найважливішим на сьогодні нематеріальний актив, який формується людиною протягом усього життя, але в той же час, який можна втратити в одну мить. На думку О. Кундеревич, репутація є соціально-етичним феноменом, що впливає на поведінку і свідомість суб'єктів, формування та розвиток їх взаємин. У багатьох випадках репутація створюється на основі «інформаційного сліду» морального суб'єкта, що він залишає в публічному просторі [51].

Репутація виступає важливим чинником успіху в багатьох сферах: бізнесі, соціальному статусі, політиці. Вона діє на різних рівнях, як на індивідуальному, так і над-індивідуальному, на якому воно характеризує окремі групи, спільноти, колективи та такі соціальні об'єкти, як фірми, корпорації, організації, країни, культури і навіть цивілізації. Таким чином,

репутація є фундаментальним знаряддям соціального контролю [7, с. 38].

Репутація – це загальне судження, що склалося про когось чи про щось, тобто це суспільне бачення соціальних рис, переваг та хиб когось, чогось. Раніше репутацією визначали як моральне судження окремої особи. Останніми роками цей термін дедалі частіше долучають у політичній, фінансово-економічній та державній сферах діяльності.[52, с. 180.].

Визначення репутації публічного службовця - «це суспільна оцінка його професійних та службових якостей за результатами виконання ним своїх службових обов'язків. Вона безпосередньо залежить від нього самого, так і зумовлена умовами, у яких він працює (імідж та репутація державного органу та державної служби)» [52, с. 182.].

Л. Яцуба стверджує, що імідж публічної служби формується на підставі репутації кожного окремого державного службовця (його фахових та особистих моральних чеснот). На нашу думку, науковець говорить саме про ділову репутацію, бо концепція «ділова репутація» вужча за поняття «репутація». Це зумовлено тим, що ділова репутація охоплює оцінку особи (юридичної особи) лише у сфері суспільно-виробничих взаємин.

Отож, ділова репутація державного службовця формується його за взятою та тривалою працею. Вона містить особистісно-фахові ознаки держслужбовця, уміння, компетентність, взаємодію з громадою, манеру поведінки і пізнаванність. Ділова репутація може бути як доброю, так і поганою. Зазвичай ,негативних ділових репутації, зважаючи на підсумки численних опитувань, більше, ніж позитивних. Передумовою цього, насамперед, є неправомірна вигода на державній службі та недбале ставлення до власної роботи в цілому. На нашу думку, державний службовець має бути щирим, знати закони, враховувати думки та потреби населення й не зловживати своїм службовим становищем. За допомогою цих рис, у нього складається позитивна ділова репутація. Таким чином, процес творення позитивної репутації публічної служби має розпочатися зі створення позитивної ділової репутації державних службовців, які володіють високою

кваліфікацією, глибокими професійними та особистісними ознаками. Отже, такі поняття, як «фахова честь», «фахова гідність», «чесність», «відповідальність», «компетентність», «людяність», «репутація» є ключовими для розгляду морально-етичних засад публічної служби. Варто звернути увагу, що головне суспільне завдання державного службовця – служіння суспільному добру. Навколо цієї місії будуються морально-етичні основи публічної служби, що включають цінності, норми і відповідні зразки поведінки цінності, а також моральні риси і професійна діяльність фахівців [96, С.78-80].

Важливим є, аби цінності публічної служби були зрозумілими і максимально збігалися з цінностями кожного державного службовця. Коли цінності публічної служби будуть «вмонтовані» у свідомість державних службовців і вони стануть ними керуватися, тільки тоді їх щоденна діяльність буде повною мірою відповідати її громадському призначенню.

Коли цінності являють собою систему орієнтирів та властиві, значною мірою, особистому характеру, то засади публічної служби виступають основоположними ідеями, що лежать в основі управлінської діяльності, якими повинні керуватися публічні службовці у своїй діяльності. До головних принципів, на яких ґрунтуються морально-етичні засади публічної служби, слід врахувати: верховенство права; законність, політичну неупередженість, гуманізм, патріотизм, ефективність, професіоналізм, компетентність, добросовісність, відкритість, прозорість, персональну відповідальність, забезпечення рівного доступу до публічної служби. Саме ці принципи найбільш дієво забезпечують реалізацію завдання, на якому базуються морально-етичні засади публічної служби.[7, с.38]

Принцип верховенства права є загальноприйнятою засадою, що проголошує першість прав та свобод людини та її громадянина над іншими правами. Згідно з цією засадою публічні посадовці зобов'язані забезпечувати підлеглість держави та інститутів прав людини, визнавати перевагу права перед іншими суспільними нормами (моралі, традиції тощо). Верховенство

права вимагає від держави його впровадження у законотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути наповнені передусім ідеями суспільної справедливості, волі, рівності тощо. Проявом верховенства права є й те, що право не зводиться лише до законодавства як однією із його форм, а охоплює також інші суспільні регулятори, зокрема приписи моралі, звичаї, традиції тощо, які визнані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства [53].

У концептуальному сенсі верховенство права полягає у стримуванні свавілля державної влади щодо суспільства та окремої особи. Отже, цей принцип зосереджується на оберіганні людей від довільного й надмірного втручання в їхні права і свободи, а також на захисті і їхньої людської гідності. Принцип законності є дуже важливим етичним принципом публічної служби, адже він проголошує, що публічний службовець «зобов'язаний виконувати свою професійну діяльність у межах, що встановлені чинним законодавством, повноважень державного органу, в якому він заміщає державну посаду, не виходячи за рамки своїх посадових прав і обов'язків» [54].

Іншими словами, державний службовець може вчиняти лише ті вчинки, які визначені чинним законодавством. Найважливіший моральний обов'язок публічного службовця, відповідно до цього принципу, полягає у твердому спротиві будь-яким антиконституційним, незаконним діям. Значущим проявом законності є те, що у випадку морального вибору публічний службовець усвідомлено та добровільно лишається законослухняним, вірним своєму обов'язку та у межах своїх службових повноважень уможливує втілення цілей Конституції України та Законів України. Таким чином він долучається до виконання місії публічної служби. При розбудові морально-етичних засад публічної служби однією з основних норм є принцип політичної неупередженості. Неупередженість, як вимога професійної етики, припускає однакове ставлення до будь-якого суб'єкта (громадянина чи групи), вияв однакової поведінки у схожих обставинах,

налаштованість на надання гідних послуг кожному клієнту [55,с.35].

Принцип неупередженої згідно Закону України «Про державну службу» - це «недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення публічного службовця, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, власних політичних поглядів під час виконання посадових обов'язків» [54].

Згідно з цим принципом державний службовець мусить неупереджено виконувати свої службові обов'язки незалежно від партійної приналежності та особистих політичних переконань, він не має права організовувати протести, брати в них участь, демонструвати свої політичні погляди. Важливо, що принцип політичної неупередженості оберігає і самих державних службовців від тиску і контролю з боку політичних партій і водночас дозволяє їм працювати незалежно від їх власного ставлення до політичних партій. [56, с. 62].

З місії служіння суспільному добру виходить і принцип патріотизму. Цей принцип насамперед знайшов свій вияву текстах Присяги державного службовця та Присяги посадової особи місцевого самоврядування, де зазначено, що публічний службовець повинен присягнути «вірні служити Українському народові та громаді, дотримуватися Конституції та законів України..., поважати та охороняти права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, честь держави ... та сумлінно виконувати свої обов'язки» [54; 57].

Патріотизм - це «любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги» [58].

Отже, діяльність державного службовця і відповідно поліцейського повинна базуватися на відданості Українському народу та своїй громаді,

Ще один принцип державної служби і служби в поліції це добросовісність, тобто «спрямованість дій публічного службовця на захист публічних інтересів та відмову публічного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень» [54].

Цей принцип тісно пов'язаний із законодавством про запобігання та протидію корупції. По суті даний принцип є одним з головних чинників запобігання конфлікту інтересів та забезпечує виконання завдань з унеможливлення проявів корупції на публічній службі. [56, с. 61].

Доброчесність є базовим принципом здійснення публічної служби та є основою етичної поведінки публічного службовця. Саме завдяки реалізації цього принципу поліцейським можна забезпечити створення професійної, політично неупередженої, дієвої, орієнтованої на громадян публічної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства [59, с. 67].

Важливими засадами забезпечення морально-етичних засад публічної служби є принципи відкритості та підзвітності. Принцип підзвітності передбачає можливість будь-якої зацікавленої особи отримати у визначеному законодавством порядку від органу публічної влади або окремого публічного службовця відомості про його діяльність та рішення, окрім інформації, доступ до якої відповідно до закону обмежено. Цей принцип характеризується пасивністю споглядання інформації громадянами та їхніми об'єднаннями. На відміну від підзвітності, відкритість є функціональною ознакою публічної служби, що визначає ступінь забезпеченості участі громадян, активність суспільного контролю громадян за діяльністю публічних службовців, забезпеченість реального впливу громадян на зміст публічно-управлінської діяльності. Одночасно, відкритість влади означає її здатність поділитися нею (цією владою) з народом через залучення громадян до процесу здійснення влади, зокрема прийняття управлінських рішень [60, с. 88]

Н. Гудим вважає, що принцип прозорості передбачає залучення громадян та інших суб'єктів управління до ухвалення управлінських рішень шляхом створення та гарантування високого рівня їхньої обізнаності щодо змістовного та процедурного аспектів державно-управлінської діяльності, а засада відкритості є обов'язком публічної влади із забезпечення можливості вільного доступу громадян до здійснення керування державними справами

[61].

Слід наголосити, що втілення принципу прозорості та відкритості на державній службі є дієвим способом протидії такому негативному явищу в державно-управлінських відносинах, як корупція. Ці засади формують нову культуру взаємин влади й суспільства, спонукають їх до політичного діалогу, до відкритої публічної політики [7, с.23].

Відтак мають унеможлиблюватися будь-які прояви дискримінації. Згідно цього засади забороняється всяка дискримінація за віком, інвалідністю, статтю, родинним станом, статевою спрямованістю, расою, відтінком шкіри, етнічним, народним чи культурним корінням. Принцип гарантує рівні можливості та порядок здійснення конкурсних процедур при доборі претендентів для прийняття на службу і зайняття вакантних посад на державній службі, підвищенні у посаді, оплата праці тощо. Цей принцип не слід плутати з принципом недискримінації, адже рівний вхід забезпечується лише для осіб, які мають українське громадянство, володіють належним рівнем державної мови, досягли встановленого для посади віку тощо. Такі обмеження зумовлені особливістю виконуваних державними службовцями обов'язків, функцій влади та службових прав для гарантування високого морального вигляду державного службовця та волі його діяльності у межах службових повноважень. [62, с. 69].

Так основними категоріями професійної етики службовця і поліцейського – принципи, такі як гуманізм, професіоналізм, компетентність, відповідальність тощо.

Всі вони базуються на правилах і стандартах поведінки як державного службовця так і поліцейського. Як вказують науковці, суспільні норми утворюються в ході будь-якої спільної діяльності [7, с. 28], а у процесі та наслідку фахової діяльності державних службовців формуються професійні приписи. Норми і стандарти являють собою зміст основних суспільних і професійних інститутів, що є специфічними, доволі незалежними важелями соціального урегулювання, що включають нагляд, заходи переконання та

примусу. Правомірна поведінка представника держави має бути спрямована на досягнення найбільшого добра для громади та відповідати етичним засадам, що прийняті у суспільстві як норма. За визначенням Т. Василевської, приписи, зразки поведінки державних службовців показують конкретні настанови щодо дій представників державної служби, які закріплюють ставлення до професійних завдань; дії у взаємодіях та спілкуванні з громадянами, представниками духовних та громадських організацій, медіа; внутрішньо-службову поведінку (поведінку у стосунках з керівниками, колегами, підлеглими); участь в об'єднаннях та політичної або іншої неупередженості; стандарти управління конфліктом інтересів, антикорупційного поводження, поводження з конфіденційною, службовою інформацією тощо [55, с.15].

Отже, фундаментом морально-етичних основ служби в поліції є наявність обов'язків, цінностей, принципів, норм та стандартів поведінки.

Враховуючи вищезазначене, під морально-етичними засади поліцейської діяльності визнають категорію професійної етики, що відображає місію, цінності, принципи, норми та стандарти поведінки поліцейських, які знаходять своє часткове або повне вираження як в окремих кодифікованих документах, так і в особистих орієнтирах поліцейських та формують цілісний морально-етичний простір службової діяльності [7].

2.3. Службова дисципліна як складова професійно-етичних правил поведінки поліцейськими

Згідно з пунктом 3 Європейського кодексу поліцейської етики, визначення законності дій поліцейських ґрунтується не лише на чинному законодавстві України, а і нормах міжнародного законодавства, щодо захисту прав і свобод людини і громадянина. Також цим Кодексом визначено, що поліцейський зобов'язаний поліції систематично перевіряти правомірність своїх запланованих дій. Ця вимога стосується як поліцейської організації в цілому, так і її окремих чиновників та співробітників [63, с. 20-21].

Принципи етичної та моральної поведінки займає основне місце у засадах служіння Українському народу у органах та підрозділах поліції поліцейських структурах. Резолюція № 690 (1979) «Про Декларацію про поліцію», яка була прийнята Парламентською Асамблеєю Ради Європи, визначає такі етичні правила поведінки поліцейських, а саме:

поліцейський зобов'язаний захищати громадян та суспільство від злочинів та інших зловмисних дій згідно з законом;

поліцейський має діяти чесно, без упереджень і з гідністю;

поліцейський несе індивідуальну відповідальність за власні дії та за накази, які призвели до протиправних дій або бездіяльності;

необхідність дотримання чіткої ієрархічної підпорядкованості, так що керівництво завжди може бути встановлене як кінцевий відповідальний за дії або бездіяльність поліцейських, ін. [64, с. 16–17; 65, с. 60].

В свою чергу поліцейські повинні дотримуватися у своїй діяльності принципу законності, який полягає в наступному:

всі дії поліцейських мають бути у відповідності з діючим національним законодавством та підзаконними актами;

поліцейські не можуть перевищувати свої повноваження, а рішення повинні ухвалюватися лише у рамках їх компетенції;

посадові особи поліції мають вирішувати питання у відповідності до встановлених процедур та форм, які прописані в нормативних актах.

В поняття дисципліна вкладається суворий порядок і організація професійної діяльності. Це поняття передбачає не ухиляння виконання загальних засад, правил поведінки, дотримання до чесності, служіння народу України, а також надання пріоритету і інтересів відповідним суб'єктам над особистими інтересами. [66, с. 257].

Дисципліна – це відповідний визначений порядок, якого повинні дотримуватися всі члени колективу [67, с. 758].

Існує велика кількість визначень юридичного терміну дисципліна. Так, дисципліну вважають як становище, за якого всі суб'єкти правовідносин влади

й підпорядкування неухильно додержуються порядку та правил, що встановлені законами, а також відповідними статутами й положеннями [68, с. 15].

Також розглядають зміст дисципліни в контексті органів виконавчої влади, тобто неухильне дотримання законодавства, нормативно-правових актів органів влади, рішення судів, а також внутрішні правила, посадові інструкції, накази і розпорядження керівництва, а також дотримання умов службового контракту у відповідних структурах виконавчої влади [69, с. 18].

Також дисципліну вченими визнають як обов'язкове слідування правилам, які встановлені державою, усіма організаціями, незалежно від їх статусу, і всіма громадянами, в той час як в більш вузькому сенсі він описує дисципліну як неухильне дотримання визначених обов'язків державними органами та їх службовими особами [70, с. 121].

Жодне з визначень поняття дисципліни не передбачає автоматичного притягнення до відповідальності та покарання правопорушника. Тому, за нашою оцінкою, найбільш ґрунтовним було б таке визначення дисципліни, яке б охоплювало не лише дотримання правових норм, але й засад моралі та етики, а також містило б положення про обов'язок нести відповідальність за їх невиконання.

Дотримання дисципліни у сфері публічного адміністрування має такі ознаки:

- служба в органах публічної адміністрації ґрунтується на правових нормах різних секторів права, особливе місце серед яких займають норми адміністративного права;

- високі стандарти ставляться до інтелектуальних, моральних та культурних аспектів, професійних, ділових і особистих якостей, стану здоров'я, стилю життя та соціальних зв'язківки службовців, котрі працюють у сфері публічного адміністрування.

Дисципліна в органах публічного управління досягається за допомогою різноманітних методів, включаючи створення належних умов для проходження

служби, розвиток високого рівня професійної майстерності, забезпечення прозорості і об'єктивності у роботі, дотримання правопорядку, забезпечення соціальної справедливості та рівня соціального та правового захисту, належне виконання умов державного службовця за контрактом.

Однією з форм дисципліни є «службова дисципліна», ключові аспекти якої, як вважає С. С. Вітвіцький, включають, з одного боку, освіченість поліцейських в області законодавства та інших регулятивних документів, пов'язаних з їх професійною діяльністю, а з іншого - ретельне, сумлінне та усвідомлене дотримання цих нормативних актів [71, с. 162].

Недотримання службової дисципліни призводить до правових наслідків, що містять у собі певні санкції, передбачені законодавством. У разі вчинення дисциплінарного порушення працівником поліції необхідно застосовувати дисциплінарні стягнення, в тому числі можливе накладення дисциплінарного покарання.

На проти вагу законності, концепція «дисципліни (службової дисципліни)» має власне визначення у законодавстві. Так, зокрема, в Дисциплінарному статуті Збройних Сил України дисципліна виокремлюється як «бездоганне і неухильне додержання всіма військовослужбовцями порядку і правил, встановлених статутами Збройних Сил України та іншим законодавством України» [72]; у першій статті Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» визначення службової дисципліни було сформульоване наступним чином: «дотримання поліцейським Конституції і законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів Національної поліції України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, Присяги поліцейського, наказів керівників» [73]; згідно ст. 1 Дисциплінарного статуту служби цивільного захисту «Службова дисципліна – бездоганне та неухильне виконання особами рядового і начальницького складу службових обов'язків, установлених Кодексом цивільного захисту України, цим статутом, іншими нормативно-

правовими актами та контрактом про проходження служби в органах і підрозділах цивільного захисту [74].

Основні зобов'язання поліцейських щодо дотримання службової дисципліни визначені у статті 18 Закону України "Про Національну поліцію", службова дисципліна зобов'язує поліцейського: бути вірним Присязі правоохоронця, мужньо та вправно служити народові України; знати закони, інші нормативно-правові акти, що окреслюють повноваження поліції, а також свої посадові (функціональні) завдання; шанувати права, честь і гідність особи, надавати підмогу та застерігати від вчинення проступків; безумовно виконувати накази керівників, віддані (видані) в межах наданих їм повноважень та відповідно до закону; вживати кроків до негайного усунення причин та умов, що ускладнюють виконання обов'язків поліцейського, та негайно повідомляти про це прямого керівника; утримуватися від вчинків, що заважають іншим поліцейським виконувати їхні завдання, а також які шкодять авторитету Національної поліції України; утримуватися від висловлювань та дій, що порушують особисті права або принижують честь і гідність людини; знати і виконувати заходи безпеки під час несення служби, додержуватися правил внутрішнього розпорядку; підтримувати рівень своєї підготовки (кваліфікації), потрібний для виконання службових повноважень; під час несення служби поліцейському заборонено бути у стані алкогольного, наркотичного та/або іншого сп'яніння [73].

Дисциплінарний статут Національної поліції України визначає права поліцейських під час виконання службових обов'язків: повага до власної гідності, належне поведіння з боку керівника і колег; письмове оформлення обсягу службових повноважень; доступ до службової інформації, необхідної для виконання обов'язків за посадою; зростання по службі та підвищення грошового забезпечення з урахуванням здобутків службової діяльності; на захист персональних даних; ознайомлення з документами особової справи та висновків службових розслідувань; на правничу допомогу; на забезпечення

спеціальними засобами безпеки з урахуванням особливостей проходження служби тощо [73].

Службова дисципліна призначена для унормування професійної діяльності та стосунків між колегами, сприяючи формуванню позитивної морально-психологічної атмосфери у колективі, покращуючи керування відділами та збільшуючи продуктивність використання часу, матеріальних і людських ресурсів для здійснення завдань.

Без дотримання службової дисципліни правоохоронні структури не можуть існувати. Робота в поліції та її особливості вимагають чіткого окреслення обмежень для дій та поведінки її працівників. Дисципліна спрямовує дії у колективі, забезпечує підлеглість та взаємодопомогу між колегами. Дотримання її дозволяє згуртувати зусилля багатьох осіб, стаючи дієвим інструментом у соціальному керуванні. У процесі спільної діяльності та завдяки постійним засадам, традиціям та звичаям людина вчиться дотримуватися певних правил, що сприяє успішному вирішенню завдань.

Підґрунтям в дисципліні є безумовне підкорення, точне та вчасне виконання розпоряджень та настанов. Сутність свідомої дисципліни полягає у поінформованості про правила поведінки та встановлений лад, розумінні їхньої ваги і перетворенні їх у стійку звичку. Ключовим для підтримання впорядкованості та її дієвості є особиста дисциплінованість кожного працівника поліції.

На підставі викладеного можливо дійти висновку, що розглянуті ідеї у контексті поліцейської практики можуть бути визначені як явища, які перебувають на одному рівні, але не є тотожними. Вони являють собою взаємопов'язані соціальні аспекти, які мають свої специфічні розбіжності, такі як:

- дотримання законності у діяльності Національної поліції означає безумовне слідування правовим засадам, при цьому мотиви, якими керується працівники поліції при їх застосуванні, відіграють другорядну роль;
- дисципліна у діяльності Національної поліції вимагає не лише

технічного виконання державних вказівок, але й сумлінного ставлення до професійних обов'язків. Службова дисципліна базується на усвідомленому та добровільному виконанні завдань поліцейськими, але при цьому підкріплюється також примусовими заходами, які можуть бути вжиті керівництвом у разі порушень, а також на переконанні;

- відмінність між цими поняттями полягає в тому, що концепція законності не має чіткого законодавчого визначення, у той час як термін «службова дисципліна» є законодавчо закріпленим, як можна побачити із Закону України «Про Національну поліцію»;

- охоплення дисципліни може бути ширшим, ніж законністю, оскільки вона стосується різних сфер суспільних стосунків, котрі не обов'язково регулюються правовими засадами, як естетичні або моральні принципи поведінки.

2.4 Порушення професійно-етичних правил поведінки поліцейськими, їх особливості

У відповідності до Закону України «Про Національну поліцію» під час виконання службових обов'язків поліцейський повинен: неодмінно додержуватися положень Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність поліції, та Присяги поліцейського; фахово виконувати свої службові обов'язки, діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, визначені Конституцією, законами України, іншими нормативно-правовими актами; дотримуватися і не порушувати права та свободи людини і громадянина; дотримуватися антикорупційного законодавства; проявляти повагу до гідності кожної людини, не допускати дискримінацію [3].

Поліцейські у разі вчинення протиправних діянь несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність".[3; 75]

Юридична відповідальність є важливим складником у забезпеченні

дотримання службової дисципліни працівниками Національної поліції, адже вона передбачає застосування стягнень за порушення правових норм, які регулюють їхню професійну поведінку. Юридична відповідальність та її впровадження впливають на свідомість та вчинки поліцейських, допомагають їхньому вихованню з напрямом на виконання законів та несення професійних завдань. Положення Закону України «Про Національну поліцію» та Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» визначають конкретні протиправні дії за які поліцейські притягаються до відповідальності, проведення службових розслідувань та урегулювання дисциплінарних заходів стосовно винних осіб [3; 73].

Специфіка юридичної відповідальності поліцейських зумовлена їхнім статусом державних службовців, чії дії та методи керуються особливим комплексом правових інструкцій, що є типовими саме для поліцейської діяльності.

Згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, ухваленою 17 грудня 1979 року, Кодекс поведінки для правоохоронців забороняє їм вчинити корупційні діяння, закликаючи до запобігання та протидії цьому явищу. Стаття 7 Кодексу стверджує, що корупція, а також будь-яке інше зловживання повноваженнями, є неприйнятними для осіб, що працюють на забезпечення правопорядку. Ці особи мають дотримуватися законів, адже уряди не можуть сподіватися на дотримання законів громадянами, якщо самі не гарантують законну поведінку своїх підлеглих. Хоча розуміння корупції може відрізнятись в різних державах відповідно до національного законодавства, Кодекс зазначає, що до корупції належать будь-які дії чи бездіяльність, що виникають у зв'язку з отриманням або обіцянками отримати незаконну вигоду, подарунки чи інші стимули при виконанні службових завдань [29].

Згідно з положеннями, викладеними у Резолюції № 690 «Декларація про поліцію», прийнятій Парламентською асамблеєю Ради Європи 8 травня 1979 року у Страсбурзі, правоохоронець не може нести відповідальність за відмову від виконання незаконного розпорядження. Кожен поліцейський несе

персональну відповідальність за власні дії або будь-які неправомірні інструкції, надані ним. У разі дисциплінарного чи кримінального переслідування, поліцейський має право захищатися і скористатися послугами адвоката; провадження мають бути закінчені у встановлені терміни. Він також має змогу звернутися по допомогу до фахових об'єднань. У разі застосування дисциплінарних стягнень або засудження, правоохоронцю забезпечується право оскаржити рішення у незалежному та об'єктивному суді [14].

Українські поліцейські підлягають відповідальності кримінальній, адміністративній, цивільно-правовій, матеріальній та дисциплінарній відповідальності відповідно до закону, а також з урахуванням бойового імунітету, визначеного Законом України "Про оборону України" [3; 73]

Чинним законодавством України визначені склади проступків, за які поліцейські можуть бути притягнуті до відповідальності несуть на загальних засадах [77].

У відповідності до Закону України «Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, заподіяну державі» від 3 жовтня 2019 року – притягуються до матеріальної відповідальності [78].

Зважаючи на те, умисно чи з необережності завдано збиток, а також з уваги на суспільну небезпечність діяння (бездіяльності) винної особи та обставин, за яких завдано збиток, і коштовності майна до поліцейських застосовується повна або обмежена матеріальна відповідальність [78].

У разі завдання з вини поліцейського шкоди третім особам, установа, з якою він перебуває у службово-трудовах стосунках, в силу ст. 441 Цивільного кодексу України, відшкодовується завдана шкода. У разі, як такий збиток було відшкодовано, органом поліції у порядку регресу покладає матеріальну відповідальність на особу, винну у заподіянні шкоди, але при цьому береться до уваги лише прямиий дійсний збиток [79].

За вчинення дисциплінарних проступків поліцейські несуть дисциплінарну відповідальність згідно з Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджений законом. Підставою для притягнення працівників

поліції до дисциплінарної відповідальності є вчинення дисциплінарного проступку. Поліцейський, на якого накладено дисциплінарне стягнення, не може бути призначений на вищу посаду до ти, доки це стягнення не буде знято [73].

Дисциплінарним проступком визнається протиправна винна дія чи бездіяльність поліцейського, що полягає у порушенні ним службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні обов'язків поліцейського або виходить за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також у вчиненні вчинків, що підривають авторитет поліції [73].

За порушення службової дисципліни поліцейські незалежно від зайнятої посади та спеціального звання несуть дисциплінарну відповідальність. За вчинення адміністративних правопорушень поліцейські несуть дисциплінарну відповідальність, окрім випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення. Дисциплінарні стягнення визначені у ст. 13 Дисциплінарного статуту Національної поліції України [73].

Юридична відповідальність поліцейських є головною умовою для захисту прав громадян на отримання, використання, поширення та збереження суттєвої інформації, яка потрібна для реалізації їхніх прав та інтересів. Така відповідальність також слугує способом гарантування законності й дисципліни у діяльності поліції. Розв'язання цього нагального завдання потребує певних кроків, серед яких:

- створення умов для нескладного доступу та розуміння відомостей про діяльність правоохоронних органів, їхню структуру та повноваження задля забезпечення відкритості їхньої роботи перед громадою;

- оновлення інформаційних джерел, включно з веб-сайтами та інформаційними стендами поліції, згідно із законодавством про доступ до публічної інформації;

- вдосконалення процедури надсилання електронних запитів через офіційні веб-портали поліції;

- оприлюднення нормативно-правових актів та проектів ухвал задля обговорення та надання відомостей про законодавчу базу роботи поліції;
- створення та підтримка веб-сайтів чи окремих веб-сторінок для різних структурних підрозділів на всіх рівнях;
- налагодження співпраці між поліцією та громадянами через періодичні консультації, збирання пропозицій та скарг, а також підготовку публічних звітів про діяльність;
- невинне підвищення фахового рівня працівників поліції у сфері інформаційного права шляхом навчань та тренінгів, а також забезпечення службовців відповідними навчально-методичними матеріалами, отриманими у співпраці з громадськими організаціями;
- забезпечення прозорості у прийнятті рішень, що збільшить довіру громади до поліції як важливого складника ефективної державної політики.

Висновки до розділу 2

Результатами дослідження професійно-етичних правил поведінки поліцейських привели до наступних висновків:

1. Основною засадою професійно-етичних правил поведінки поліцейських посідає гуманізму, як невід'ємна частина моральних засад публічної служби. Вона спонукає шанувати, дотримуватися та оберігати права і волі особистості й громадянина. У відповідності до цього принципу поліцейській повинен з повагою відноситися до кожного громадянина, бути ввічливим, обачним, толерантним і стриманим.

2. Підґрунтям морально-етичних засад служби в поліції є наявність прав, повноважень, обов'язків, цінностей, принципів, норм та стандартів поведінки поліцейського. Морально-етичні основи служби в поліції – це категорія професійної етики, що відображається у самій поведінці поліцейського, а також під час виконання своїх службових обов'язків, спілкування з громадянами та дотримання їх прав і свобод.

3. На підставі викладеного можливо дійти висновку, що розглянуті ідеї у контексті поліцейської практики можуть бути визначені як явища, які

перебувають на одному рівні, але не є тотожними. Вони являють собою взаємопов'язані соціальні аспекти, які мають свої специфічні розбіжності, такі як:

- дотримання законності у діяльності Національної поліції означає безумовне слідування правовим засадам, при цьому мотиви, якими керується працівники поліції при їх застосуванні, відіграють другорядну роль;

- дисципліна у діяльності Національної поліції вимагає не лише технічного виконання державних вказівок, але й сумлінного ставлення до професійних обов'язків. Службова дисципліна базується на усвідомленому та добровільному виконанні завдань поліцейськими, але при цьому підкріплюється також примусовими заходами, які можуть бути вжиті керівництвом у разі порушень, а також на переконанні;

- відмінність між цими поняттями полягає в тому, що концепція законності не має чіткого законодавчого визначення, у той час як термін «службова дисципліна» є законодавчо закріпленим, як можна побачити із Закону України «Про Національну поліцію»;

- охоплення дисципліни може бути ширшим, ніж законністю, оскільки вона стосується різних сфер суспільних стосунків, котрі не обов'язково регулюються правовими засадами, як естетичні або моральні принципи поведінки.

4. Юридична відповідальність поліцейських є головною умовою для захисту прав громадян на отримання, використання, поширення та збереження суттєвої інформації, яка потрібна для реалізації їхніх прав та інтересів. Така відповідальність також слугує способом гарантування законності й дисципліни у діяльності поліції. Розв'язання цього нагального завдання потребує певних кроків, серед яких:

- створення умов для нескладного доступу та розуміння відомостей про діяльність правоохоронних органів, їхню структуру та повноваження задля забезпечення відкритості їхньої роботи перед громадою;

- оновлення інформаційних джерел, включно з веб-сайтами та інформаційними стендами поліції, згідно із законодавством про доступ до публічної інформації;
- вдосконалення процедури надсилання електронних запитів через офіційні веб-портали поліції;
- оприлюднення нормативно-правових актів та проектів ухвал задля обговорення та надання відомостей про законодавчу базу роботи поліції;
- створення та підтримка веб-сайтів чи окремих веб-сторінок для різних структурних підрозділів на всіх рівнях;
- налагодження співпраці між поліцією та громадянами через періодичні консультації, збирання пропозицій та скарг, а також підготовку публічних звітів про діяльність;
- невинне підвищення фахового рівня працівників поліції у сфері інформаційного права шляхом навчань та тренінгів, а також забезпечення службовців відповідними навчально-методичними матеріалами, отриманими у співпраці з громадськими організаціями;
- забезпечення прозорості у прийнятті рішень, що збільшить довіру громади до поліції як важливого складника ефективної державної політики.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНИХ ПРАВИЛ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

3.1. Зарубіжний досвід дотримання професійно-етичних правил поведінки поліцейськими

Основна мета оновлення сфери правопорядку держави полягає у зміцненні дієвості роботи правоохоронної системи загалом. Незважаючи на запровадження широкого спектра заходів, наявна практика свідчить, що поліцейські реформи принесли певні покращення, проте продовження трансформацій залишається доцільним. У цьому контексті одне з ключових завдань оновлення Національної поліції стає вироблення міркувань для оцінки ефективності та дієвості всіх органів та підрозділів. Важливим кроком є засвоєння практичного досвіду інших країн, який допоможе розширити уявлення про шляхи вдосконалення діяльності Національної поліції та знаходження дієвих методів. Дослідження цього питання набуває наукової вартості з очевидними практичними наслідками, адже розгляд може спричинити нові знання, з яких можна виділити суттєві узагальнення для подальшого зростання, визначити головні напрямки оновлень щодо дотримання професійно-етичних правил поведінки поліцейськими. Це також дозволить передбачити можливі труднощі при виконанні запланованих цілей, виробити більш ґрунтовний підхід до покращення правоохоронної галузі та здійснити вчасну корекцію реформаційних програм.

Дослідники професійно-етичних правил поведінки поліцейськими зробили висновок проте, що у відповідь на нові небезпеки та виклики у 80-ті – на початку 90-х рр. XX ст. у поліцейських структурах західних країн почали відбуватися суттєві, парадигматичні зсуви у діяльності правоохоронців, у поліцейській доктрині, у поліцейському менеджменті, кардинально змінилися погляди про суспільну місію поліції та її місце у гарантуванні надійності.

Сьогодні, правоохоронні органи беруть участь у забезпеченні безпеки поруч із іншими громадськими інституціями та приватними установами. Не маючи більше виняткового права на провадження поліцейської діяльності, поліція водночас лишається провідним суб'єктом «мереж захисту», без якого спільна праця інших дотичних сторін не зможе мати місце.[80].

Питання дотримання правил поведінки поліцейськими також є нагальним в інших державах, не лише в Україні. Дослідження способів протидії корупції поліцейських структурах у країнах світу має теоретичну й практичну користь для науковців. Збільшення обізнаності про діяльність поліції за межами країни допомагає глибше розуміти сутність та труднощі, що постають у роботі органів та підрозділів Національної поліції в Україні, та створювати відповідні підходи їхнього покращення, зокрема методи запобігання зловживанням з боку працівників. Важливо при цьому не сліпо копіювати закордонні зразки, а припасовувати їх з огляду на особливі національні, суспільні, фінансові та економічні обставини, які панують в Україні.

На сьогоднішній день в державі запобігання корупції є не досить ефективним, а саме проведення профілактичних заходів з поліцейським щодо дотримання чинного законодавства у цій. Так беручи до уваги досвід зарубіжних країн, які здійснюють заходи щодо протидію корупційним проявам, зокрема у поліції, яка є однією з найчастіше контактуючих з громадянами установ, є дуже цікавим.

Науковці розвинутих держав часто розглядають корупцію як діяльність, пов'язану із неправомірною вигодою, але цей термін має ширше значення, яке виходить за межі одержання чи надання неправомірної вигодою. Соціологи зі скандинавських країн стверджують, що корупція охоплює більш широкий обсяг поведінкових відхилень, ніж те, що визначено у правовій термінології.

Окрім економічних збитків, корупція спричиняє суттєву соціальну шкоду: підважує довіру до управління, заважає належній «здоровій» конкуренції; спричиняє цинізм та хисткість устрою.

Головний акцент у подоланні поліцейської корупції в США ставиться на

її запобіганні. По-перше, при прийнятті на службу в поліцію проводяться спеціальні перевірки, по-друге при призначені осіб на керівні посади спеціальні перевірки здійснює ФБР. Під час перевірки надаються запити до облікових служб, до банківських установ, до військових активів, а також запити за місцем народження, проживання, навчання, роботи, щодо особи, яка претендує на керівну посаду [81].

У поліції США влаштована спеціальна робота з запобігання службовим правопорушенням. Це здійснюється завдяки впровадженню системи відомчого нагляду, ядро якого становлять два складники: по-перше, це відстеження фінансового стану службовців та їхніх родичів, що включає задекларовано прибутків, витрат та власності працівників, перевірка залишку на кредитній картці співробітника; отримання у фінансових установах даних про тих службовців, які мають заборгованість; по-друге – щоденний нагляд за службовою активністю працівника, що включає: моральне та матеріальне заохочення дотримання законів поліцейським; підвищення працівника, який добре себе проявив, на краще оплачувану та значущу посаду, здійснення фахових психофізіологічних обстежень із застосуванням поліграфа для допуску до відомостей, що є службовою таємницею, а також у межах розпочатої службової ревізії, обов'язковий порядок надання службовцем роз'яснень (рапорту) за обставинами службової ревізії, що проводиться стосовно нього [82, с. 152].

Головним складником стратегії, що має на меті формування, розвиток та впровадження етичних засад поведінки поліцейських, стає навчання молодих правоохоронців, яке включає детальне усвідомлення корупційних питань.

У Сполучених Штатах етична підготовка поліцейських стартує одразу після оформлення на роботу та триває протягом усього професійного шляху.

У Нідерландах існує позитивний досвід у протидії корупції у поліцейських підрозділах, який включає суворий добір претендентів, фахову підготовку, виховний вплив з боку адміністрації, а також забезпечення гідної винагороди, соціального захисту та перспектив службового просування.

Відповідь нідерландської поліції на звернення громадян акцентується не лише на санкціях щодо винних, але переважно на відновленні віри громади до правоохоронців, з найсуворішим покаранням для зловмисників, що передбачає відсторонення від служби в поліції та втрату соціальних пільг.

Так, у Нідерландах діяльність проти корупції у правоохоронних органах координується Генеральним прокурором, з важливою роллю добровільних викривачів, які допомагають виявляти корупцію. Проте подання неправдивих відомостей може мати серйозні наслідки, у тому числі кримінальну відповідальність. Такий досвід перейняла і Україна щодо подолання корупції. Так правовий статус і повноваження викривача визначено Законом України «Про запобігання корупції», де «викривач - фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання» [83];

У Німеччині, відкритість поліції та її взаємодія з громадськістю через Інтернет служать головними засобами попередження корупції. Громадяни мають змогу звертатися до поліції онлайн для отримання інформації про поліцейських та їхню діяльність на високому професійному рівні.

У справі протидії корупції особливе місце займають повідомлення про вчиненні проступки поліцейськими [84].

Відповідно система сповіщення корупційних правопорушень у владних органах поліції Німеччини доволі дієва, ґрунтується на базі докладного правового регламентування як на рівні земель, так і на рівні федерації та містить не лише організаційні, але й суспільні заходи.

Вивчення системи правоохоронних органів Норвегії визначає, що вона містить підрозділи, які забезпечують безпеку дорожнього руху та інші служби.

Важливо зауважити, що в Норвегії поліцейські сили вважаються цілком надійними та не заплямованими вчиненням корупційних діянь.

В Нідерландах очільники поліції надають перевагу стратегії, згідно з якою відповідь на публічні претензії до працівників поліції зосереджена, насамперед, на поновленні та збереженні довіри громади, а не на простому покаранні винного.

У Бельгії значний наголос робиться на фаховому навчанні правоохоронців. Тренувальні курси, які проводяться у поліцейських академіях, охоплюють такі аспекти: першочергові законодавчі норми, практичні методи поліцейської діяльності, використання поліцейських засобів та їх застосування, а також розвиток умінь ефективної комунікації та належної поведінки.

Дисциплінарна відповідальність та провадження у Бельгії визначаються законом від 19 травня 1999 року, який регламентує дисциплінарний стан службовців поліцейських органів. Закон передбачає, що будь-яка поведінка чи дії, які порушують професійні зобов'язання або принижують гідність посади, можуть спричинити дисциплінарне стягнення, включно з зауваженням та доганою за незначні провини, та більш серйозні наслідки, такі як грошове покарання чи відсторонення від роботи на строк до трьох місяців, переведення на менш оплачувану посаду, примусове звільнення або відставка за суттєві порушення.

Скандинавський досвід, зокрема у Швеції, у площині забезпечення громадського порядку та дисципліни у роботі поліції, є досить цікавим. Шведська практика спирається на проблемно-орієнтований підхід, який передбачає глибоке вивчення причин звернень мешканців до поліції та усунення цих негараздів. Корупція у Швеції зведена до мінімуму, і статистика засвідчує один із найвищих у світі рівнів суспільної віри у поліцію – 98%. Висока віра у правоохоронців виявляється через підтримку правомірної поведінки серед громадян, готовність сприяти у розкритті злочинів і виступати як свідки на судових засіданнях. Такий стан речей досягається завдяки уважній підготовці поліцейських, відбірному процесу прийняття на службу,

дотриманню етичних принципів та повазі до прав і свобод громадян.

Щодо поліцейської доктрини в Японії, її успіх зумовлений спрямованістю на суспільні потреби, застосуванням різноманітних способів неформального суспільного нагляду, родинною політикою, що стимулює формування соціально відповідальних правил поведінки, заходами громадськості для повернення правопорушників, а також непересічним балансом між поліцейською роботою та особливостями між особистісних зв'язків, притаманними японському соціуму. Значне навантаження на японських правоохоронців не перешкоджає їм бути результативними, завдяки жвавій участі та допомозі з боку населення.

У поліції Сполученого Королівства питання забезпечення правопорядку та підзвітності є однією зі складових визначення її роботи загалом. Скарги на діяльність поліції у цій державі розглядалися незалежними органами.

Повноваження цих органів змінювалися у напрямку зростаючої активності, незалежності у моніторингу дій поліції. Комітетом з розгляду скарг на поліцію мав справу із завершеними внутрішніми перевітками, проведеними поліцейськими службами, і могла, за наявності вагомих причин, оскаржити та проаналізувати їхні підсумки (наприклад, у разі, якщо внутрішня ревізія призвела до ухвали не порушувати кримінальну справу проти працівника, комітет міг анулювати таке рішення та вимагати більш глибокого з'ясування обставин). Управлінням з розгляду скарг на поліцію забезпечувалося право нагляду за поточним перебігом розслідувань за скаргами. Незалежна комісія зі скарг на поліцію проводила розслідування самостійно або за власною ініціативою. Члени комісії не є правоохоронцями, але на період залучення до розслідування набувають, у межах своєї справи, повноважень, визначених законом для поліцейських слідчих [85].

Установа поліцейського омбудсмена, яку впроваджено в багатьох країнах світу, має вирішальне значення, гарантуючи незалежний та неупереджений розгляд претензій щодо дій поліцейських. Так, прикладом, у Північній Ірландії, ця організація проводить детальне вивчення відомостей з метою з'ясування, чи

діяли поліцейські службовці згідно із законом, а також опрацьовує скарги стосовно поведінки деяких цивільних працівників поліції, зокрема тих, що забезпечують охорону чи конвоювання, виносячи вердикти, які не залежать від поліції, уряду чи заявників.

Поліцейський омбудсмен у Північній Ірландії має право розслідувати звернення, пов'язані з діями та ухвалами не лише поліції, а й працівників Національного агентства боротьби зі злочинністю, службовців портових поліцій Белфастата Ларна, поліції Белфастського міжнародного аеропорту, військової поліції Міністерства оборони, імміграційної служби та деяких митних посадовців. Головний акцент при перевірці скарг зосереджується на випадках несумлінного виконання службових повноважень, хибного застосування сили, неадекватного ведення дізнання, а також принизливої чи неетичної поведінки з боку правоохоронців [86, с. 101].

Зрозуміло, що кожна дія поліції має значущу роль у формуванні суспільної думки та ставленні до її роботи. Докладені старання з метою збільшення довіри до поліції без сумнівно впливають на зростання ефективності роботи всієї системи правоохоронних органів, допомагаючи, по-перше, стимулювати у громадян готовність до співпраці з поліцією, що дуже важливо для підтримки громадського порядку; по-друге, посилювати правову обізнаність громадян та їхню готовність вести життя у відповідності з соціальними та правовими нормами; по-третє, збільшувати суспільну важливість професії поліцейського, таким чином покращуючи якість відбору персоналу.

Отож, детальне вивчення закордонних способів правових важелів дотримання професійно-етичних правил поведінки у діяльності правоохоронців свідчить, що подібний досвід може бути слухним для України в межах модернізації підрозділів Національної поліції та прогресу поліції, а саме, запровадження зрозумілої системи кар'єрного просування у поліції, яка дає змогу претендентам зважити фінансові та позиційні переваги служби (як цес постерігається у Франції); надання значної грошової винагороди та соціальних

бонусів, які зменшують імовірність недобросовісного використання повноважень (приклад Німеччини); змагальний добір до відділів поліції (практика Китаю); визначення неупереджених мірил для заохочень та дисциплінарних стягнень, незалежно від статі та походження поліцейських (Нідерланди); формування штату поліції відповідно до засад, які гарантують найвищу результативність у виконанні завдань як на груповому, так і на індивідуальному рівні, враховуючи потреби щодо освітньої підготовки, майстерності та фізичного й психічного здоров'я; чітке визначення та законодавче утвердження обов'язків, що ляжуть на плечі керівника підрозділу, адже розподіл завдань між кількома особами може спричинити втрату відповідальності та порушення злагодженої роботи; створення служби поліцейського омбудсмена за зразком Північної Ірландії, завданням якої буде незалежний та неупереджений розгляд дій поліцейських, правомірності їх застосування сили та інших повноважень, а також відгуки на працю правоохоронців; гарантування сталого зростання престижу служіння у поліції та постійне покращення якості цієї служби, у тому числі через упровадження новітніх технологій та наукових здобутків; забезпечення стабільно високої заробітної плати з урахуванням інфляції; надання соціальних гарантій як для поліцейських, так і для їхніх родин; упровадження ефективного громадського контролю за роботою поліції; затвердження повноважень та відповідальності правоохоронців у зв'язку з їхніми обов'язками та дисциплінарними правами, які детально описані в поліцейських статутах закордонних країн; оформлення штатної чисельності поліцейських відділів за кордоном на основі обсягу завдань, що покладаються на патрульну поліцію, а не на здібності окремих осіб - підхід, який можна вважати універсальним і придатним для впровадження в Україні; встановлення такої організаційної структури на будь-якому рівні поліції, яка забезпечить узгодженість дій усіх підрозділів для злагодженої реалізації задач, поставлених перед системою органів правопорядку.

3.2. Проблеми та шляхи вдосконалення професійно-етичних правил поведінки поліцейських

На сьогодні дотримання правил поведінки поліцейськими займає особливе місце серед основних повноважень Національної поліції. Вчинення протиправних діянь поліцейськими є неприпустимим. Правила етичної поведінки поліцейських передбачають, що «під час виконання службових обов'язків поліцейському заборонено: сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; допускати будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками, дискримінацію в будь-якій формі; використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність, висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження в політичних або особистих цілях; розголошувати та використовувати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, у тому числі після припинення служби в поліції, крім випадків, визначених законом; знімати з однострою чи приховувати нагрудний знак (жетон), а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню за допомогою технічних засобів, крім випадків, коли поліцейський виконує службові обов'язки в режимі секретності в установленому законодавством України порядку; перебувати на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння, уживати тютюнові вироби під час безпосереднього виконання службових обов'язків і в невстановленому місці» [87]

За визначені порушення поліцейські притягаються до юридичної відповідальності. У свою чергу юридична відповідальність є засадою функціонування Національної поліції, гарантуючи, що охорона суспільства,

держави та особистості відбувається у межах суворих правових приписів. Правильність здійснення поліцією своїх функцій та дотримання правил поведінки значно впливає на рівень збереження прав та свобод людини і громадянина.

Хоча переважна більшість правоохоронців сумлінно виконують свої завдання із захисту прав, честі та гідності громадян, дотримуючись законності, все ж інколи трапляються протиправні вчинки, які порушують надані громадянам законом правові норми. Причини подібних порушень є різнобічними та охоплюють:

- егоїстичні мотиви, спроби за будь-яку вартість створити видимість якісної праці, хибна оцінка значущості службових обов'язків, завищена самооцінка власної службової ролі, некоректне тлумачення своїх повноважень;

- управління застарілим до поточних вимог деяким підрозділам поліції, несумлінне ставлення до проступків підлеглих, намагання приховати злочинну поведінку, фальсифікація фактів, неправомірне використання службового становища задля особистої користі;

- недостатній відбір кадрів, недостатньо ретельне вивчення претендентів для служби в поліції, прогалини в організаційній та фахово-правовій підготовці;

- низький рівень психологічної готовності, відсутність умінь адекватного реагування на обставини, хиткі знання про порядок виконання повноважень;

- відсутність фундаментальної правової обізнаності.

Огляд чинних нормативних актів та практики їх застосування розкривають різні чинники, що спричиняють порушення правил поведінки поліцейськими. Серед головних причин можна виділити:

- економічні негаразди, зумовлені складністю фінансового становища в державі, недостатнім бюджетним забезпеченням поліції в часи реформи МВС, що впливає на спроможність її підрозділів. Обмежене українське економічне зростання веде до зменшення фінансування правоохоронних структур і соціальних гарантій поліції, змушуючи правоохоронців шукати неправомірні

джерела прибутку;

- політичні аспекти, що охоплюють нестабільність політичної системи, незацікавленість значної частини громадян у політиці, корупцію серед державних установ, включно з членами правоохоронних органів. Поширення політичної корупції в Україні, так і випадки, як підкуп виборців, вплив бізнесу на політику, задоволення особистих інтересів на шкоду державним, вже набули широкого розмаху та гальмують боротьбу з корупцією, адже така боротьба перетворюється на кампанію проти чинної системи влади, що також відбивається на становищі у правоохоронних органах;

- ідеологічні складові, окреслені культурними та духовними факторами. Сюди входять такі явища, як недостатня принциповість керівників стосовно дотримання професійно-етичної поведінки поліцейськими, зниження престижу роботи у поліції, що спричиняє вступне відповідних в етичному у плані осіб, невисокий культурний рівень в окремих співробітників поліції та викривлення правової свідомості. Додатково, у МВС помітна відсутність єдиного і системного підходу до зміни моральних цінностей правоохоронців та виховання нульового рівня толерантності до корупції та будь-яких порушень закону;

- юридичні чинники відносяться до занадто вільного тлумачення законності і дисципліни, невідповідності певних законодавчих актів Конституції України, необґрунтованості їх запровадження, внутрішніх колізій та несумісності норм. Слабкості в системі відповідальності за правопорушення, відсутність відомчих документів, які б деталізували антикорупційне законодавство для потреб поліції, також сприяють наявним негараздам;

- професійні причини містять широкий діапазон поліцейських функцій, які надають правоохоронцям можливість задля власної користі зловживати своїм статусом і службовими повноваженнями;

- організаційно-управлінські виклики включають помилки керівництва МВС, не надто ефективну роботу департаменту внутрішньої безпеки та дотримання прав людини, хибно організований добір та перевірка персоналу,

недостатній моніторинг діяльності та прибутків поліцейських, небажання залучати громаду до антикорупційних ініціатив у поліції, слабе внутрішньо відомче регулювання дотримання професійно-етичної поведінки поліцейськими, недостатній контроль за виконанням наказів та інструкцій, низький рівень аналітичної роботи у підрозділах та інше.

Для зменшення негативного впливу цих чинників на дотримання професійно-етичної поведінки поліцейськими у роботі Національної поліції необхідно створити відповідні умови та механізми, що дозволять ефективно втілити цей процес. Термін "забезпечити" означає надання достатніх ресурсів для життєдіяльності, достатку чогось у потрібній мірі, втілення в реальність, а також захист і охорону. Таким чином, забезпечення принципу законності у діяльності Національної поліції передбачає суворе дотримання всіма поліцейськими норм чинного законодавства України. Для виконання своїх повноважень і дотримання професійно-етичної поведінки поліцейські в своїй діяльності повинні дотримуватися таких основоположних принципів, які визначанні Правилами етичної поведінки поліцейських, а саме верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності, справедливості, неупередженості та рівності [87].

Гарантіями принципів виступає їх «забезпечення» тобто додаткові заходи, засоби і способи, цілеспрямовано створюючи необхідні умови існування та функціонування відповідного об'єкта. [88, с. 24].

Вони є сукупністю методів, що дозволяють безперешкодно реалізовувати правові норми, користуватися суб'єктивними правами і виконувати юридичні обов'язки [89, с. 280.].

Водночас це не лише методи, на сам перед забезпечення слід узгоджувати як інструменти, котрі не лише надають користування правами та свободами, але й забезпечують їх пряме втілення.

Забезпечення можна уявити як сукупність системи, що містить умови, засоби та підходи, які дозволяють кожній особі втілювати свої права й

сповнювати обов'язки.

Розглянувши дану тему, можна підтримати висновок науковця О. І. Ткачука, який стверджує: по-перше, термін "гарантія" стосується умов, способів або інструментів різної природи, що вживаються для захисту прав, свобод або законних інтересів особи, та виконання обов'язків щодо цієї особи; по-друге, гарантії призначені для створення умов реалізації, захисту і оборони прав, обов'язків, свобод та інтересів; по-третє, поняття "гарантії" охоплює всю сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, які спрямовані на забезпечення та здійснення прав і обов'язків, а також на усунення можливих перешкод їх виконанню; по-четверте, сутність гарантій не обмежується лише оголошенням умов у нормативних правових актах, а розширюється до їх фактичного застосування, у тому числі через примус; по-п'яте, гарантії допомагають зробити практично суттєвими можливості, закладені в нормативно-правових актах [90, 228].

Згідно з деякими науковими поглядами, правові гарантії як система, що закріплює особливості економічного та суспільного устрою у чинному законодавстві та спрямована на дотримання професійно-етичної поведінки поліцейськими, охоплює такі складові, а саме:

цілісність та результативність правових норм, що вірно відображають головні соціальні динаміки;

високу якість моніторингу та нагляду за виконанням законів, що запобігає своєчасному виявленню та уникненню правопорушень;

дієвість засобів правової відповідальності та захисту, що сприяють поновленню порушених прав та впливають на правопорушників;

якісне функціонування уповноважених державних установ, яке забезпечує дотримання право у різних галузях;

неперервне вдосконалення та поліпшення юридичної практики;

розвинене правове усвідомлення та високу правничу культуру громадян.

У контексті дотримання професійно-етичної поведінки поліцейськими надзвичайної ваги набуває роль політичних засобів, які охоплюють

політичний устрій спільноти, загальний засада демократії, формування інституцій та форм, що гарантують справжню демократію, активне долучення громадян додержавного й громадського буття, зокрема через реалізацію власних політичних прав та свобод. До цього списку також входить розбудова високого ступеня демократії, впровадження правової держави, забезпечення стійкості суспільства та висока політична обізнаність громадян. Усе це впливає на рівень правової обізнаності, моралі, загальнокультурного зростання та інші ознаки особистості правоохоронця.

Важливим складником політико-ідеологічних гарантій є політичний плюралізм. Конституція України декларує ідеологічне розмаїття та забороняє утвердження будь-якої ідеології як державної чи обов'язкової, що є підґрунтям ідеологічних гарантій. Іншою значущою гарантією слугує ідеологія, яка підтримує єдність, патріотизм, шанування прав і свобод особи та громадянина. Поміж усіх наріжних засад визнається провідною ідея побудови правової держави, яка є правовою формою організації влади та взаємозв'язків між державними органами та індивідами, забезпечуючи права й волі осіб відповідно до законів, що вважаються офіційними, є загальнообов'язковими, чіткими та конкретними, потрібними для реалізації позитивного права.

Соціальні гарантії, своєю чергою, є нерозривно пов'язаними з економічними та політичними й створюють умови для працівників реалізовувати права на гідний рівень життя, на відпочинок, на соціальний захист у випадках хвороби, втрати працездатності та інших життєвих обставин.

У контексті дотримання професійно-етичної поведінки поліцейськими особливе значення має роль політичних інструментів, які включають політичну структуру суспільства, загальний принцип демократії, розвиток інституцій та форм, що забезпечують дійсну демократію, активну участь громадян у державному та суспільному житті, зокрема через реалізацію своїх політичних прав і свобод. До цього переліку також належить розбудова високого рівня демократії, запровадження правової держави, забезпечення стабільності суспільства та висока політична обізнаність громадян. Усе це має вплив на

рівень правової свідомості, моральності, загальнокультурного розвитку та інші характеристики особистості працівника поліції.

Основною складовою політико-ідеологічних гарантій є політичний плюралізм. Конституція України визначає ідеологічне розмаїття та забороняє встановлення будь-якої ідеології як державної чи обов'язкової, що формує підґрунтя ідеологічних гарантій. Іншою значущою гарантією є ідеологія, яка підтримує єдність, патріотизм, повагу до прав і свобод людини та громадянина. Серед усіх базових засад визнається провідною ідея розбудови правової держави, яка є правовою формою організації влади та взаємозв'язків між владою та особами, забезпечуючи права й свободи громадян відповідно до законів, що вважаються офіційними, є загальнообов'язковими, чіткими та конкретними, потрібними для реалізації позитивного права.

Соціальні гарантії, зі свого боку, тісно пов'язані з економічними й політичними та створюють умови для працівників втілювати права на належний рівень життя, на дозвілля, на соціальний захист у разі не дуги, втрати працездатності та інших життєвих обставин.

Дотримання професійно-етичної поведінки поліцейськими можна окреслити як сукупність об'єктивних умов та спеціальних способів, спрямованих на забезпечення точного й незмінного дотримання законів правоохоронцями при виконанні ними службових обов'язків.

Вчена О.Ф. Андрійко визначає, гарантіями дотримання правил поведінки виступає комплекс умов, інструментів та факторів, які є результатом закономірностей соціального прогресу та забезпечують дотримання правових норм [91, с. 347].

За В. М. Гаращуком, підстави або гарантії правомірності дій у сфері державного управління містять наявність певних економічних передумов, гарно збудовану політичну систему, систему соціального забезпечення, науково обґрунтований набір правових норм, відповідних сучасним вимогам і зрозумілих для всіх головних учасників державного управління, а також дієвий механізм правового примусу. [92, с. 238].

Щодо правових гарантій дотримання професійно-етичної поведінки поліцейськими у поліцейській діяльності, то їхніми властивостями є:

обов'язкове відображення у нормативних приписах. Гарантії мають законодавче підґрунтя, тому набувають правової сили;

становлення з боку держави цілої системи правових засобів, які дозволяють поліції законно реалізувати свій юридичний статус;

явище у вигляді конкретних правових норм, що детально регулюють адміністративно-юрисдикційну діяльність Національної поліції.

Таким чином, юридичні гарантії дотримання професійно-етичної поведінки поліцейськими – це цілісна система юридичних інструментів, яка сприяє та забезпечує в сфері поліцейської діяльності дотримання, виконання та користування законодавством усіма учасниками правових відносин.

Запровадження організаційно-правових основ, які дають змогу поліцейським дотримуватися професійно-етичної правил поведінки поліцейськими, охоплює інститути державної влади, місцеве самоврядування, уповноважених службовців, політичні та громадські організації, медіа, міжнародні правові установи та їх участь у розробці й застосуванні законів, що сприяють дієвому виконанню поліцейських повноважень задля підтримки суспільної безпеки та порядку.

Будь-які зміни у соціумі не минають певних ускладнень і не завжди отримують повне схвалення громадян. Так само сталося із ідеєю впровадження в українське законодавство принципу презумпції правоти поліцейського, яка виникла після того, як керівництво Національної поліції зіткнулося з низкою проблем, що постали перед поліцейськими під час виконання службових обов'язків. Трагічна подія у місті Дніпро спонукала керівництво зробити такий крок, але він зустрів опір з боку громади. Це наштовхує на думку, що ця тема має значну актуальність і потребує докладного вивчення.

Психологічно-фахові засоби відіграють чималу роль серед різноманітних видів забезпечення дотримання професійно-етичної правил поведінки поліцейськими, особливо беручи до уваги теперішній недостатній рівень

психологічної підтримки фахової діяльності службовців.

Значні емоційні тягарі під час несення служби поліція в нерідко спричиняють вчинення неправомірного насильства, провокуючи фахову деформацію та вигорання. У часи напруги поліцейські можуть реагувати надмірно, застосовуючи свої повноваження за великі, іноді як спосіб скиду емоційного напруження через особисті чи родинні негаразди.

Профільна психологічна підготовка працівників поліції до роботи в обставинах, що загрожують життю, зумовлена складними взаємозв'язками між навчанням службовця реагувати на екстремальні сценарії та його поточним психологічним станом.

Загалом, програма психологічного навчання мусить являти собою об'єднаний набір заходів не лише впродовж специфічних психологічних тренінгів, але й під час усебічної освіти від гуманітарної до бойової, фахової та фізичної підготовки.

У теперішніх умовах варто бачити значущість формування дієвої системи психологічного піклування поліції, яка б уможлиблювала зниження показника стресу та успішно виявляла би будь-які перші ознаки психічних розладів серед правоохоронців для належного дотримання професійно-етичної правил поведінки поліцейськими.

Висновки до розділу 3

Враховуючи зарубіжний досвід і національні практики дотримання професійно-етичної правил поведінки поліцейськими можемо зробити наступні висновки:

1. Детальне вивчення закордонних способів правових важелів дотримання професійно-етичних правил поведінки у діяльності правоохоронців свідчить, що подібний досвід може бути слухним для України в межах модернізації підрозділів Національної поліції та прогресу поліції, а саме, запровадження зрозумілої системи кар'єрного просування у поліції, яка дає змогу претендентам зважити фінансові та позиційні переваги служби (як цес постерігається у

Франції); надання значної грошової винагороди та соціальних бонусів, які зменшують імовірність недобросовісного використання повноважень (приклад Німеччини); змагальний добір до відділів поліції (практика Китаю); визначення неупереджених мірил для заохочень та дисциплінарних стягнень, незалежно від статі та походження поліцейських (Нідерланди); формування штату поліції відповідно до засад, які гарантують найвищу результативність у виконанні завдань як на груповому, так і на індивідуальному рівні, враховуючи потреби щодо освітньої підготовки, майстерності та фізичного й психічного здоров'я; чітке визначення та законодавче утвердження обов'язків, що ляжуть на плечі керівника підрозділу, адже розподіл завдань між кількома особами може спричинити втрату відповідальності та порушення злагодженої роботи; створення служби поліцейського омбудсмена за зразком Північної Ірландії, завданням якої буде незалежний та неупереджений розгляд дій поліцейських, правомірності їх застосування сили та інших повноважень, а також відгуки на працю правоохоронців; гарантування сталого зростання престижу служіння у поліції та постійне покращення якості цієї служби, у тому числі через впровадження новітніх технологій та наукових здобутків; забезпечення стабільно високої заробітної плати з урахуванням інфляції; надання соціальних гарантій як для поліцейських, так і для їхніх родин; впровадження ефективного громадського контролю за роботою поліції; затвердження повноважень та відповідальності правоохоронців у зв'язку з їхніми обов'язками та дисциплінарними правами, які детально описані в поліцейських статутах закордонних країн; оформлення штатної чисельності поліцейських відділів за кордоном на основі обсягу завдань, що покладаються на патрульну поліцію, а не на здібності окремих осіб - підхід, який можна вважати універсальним і придатним для впровадження в Україні; встановлення такої організаційної структури на будь-якому рівні поліції, яка забезпечить узгодженість дій усіх підрозділів для злагодженої реалізації задач, поставлених перед системою органів правопорядку.

2. Правові гарантії дотримання професійно-етичної поведінки

поліцейськими у поліцейській діяльності мають наступні властивостями:

- обов'язкове відображення у нормативних приписах;
- становлення з боку держави цілої системи правових засобів, які дозволяють поліції законно реалізувати свій юридичний статус;
- явище у вигляді конкретних правових норм, що детально регулюють адміністративно-юрисдикційну діяльність Національної поліції.

Юридичні гарантії дотримання професійно-етичної поведінки поліцейськими – це цілісна система юридичних інструментів, яка сприяє та забезпечує в сфері поліцейської діяльності дотримання, виконання та користування законодавством усіма учасниками правових відносин.

ВИСНОВКИ

Аналіз чинного законодавства України та застосування його на практиці, а також теоретичних обґрунтувань, базованих на наукових працях і з різних сфер знань, пропонуємо новий підхід для тлумачення професійно-етичних правил поведінки поліцейських. Цей погляд полягає у розробці особливостей і характерних рис здійснення професійної діяльності Національної поліції у руслі сьогодення. Було зроблено ряд висновків та ідей для вирішення зазначеного дослідження Найсуттєвіші з них такі:

1. Було визначено, що дотримання правил поведінки виступають основними напрямками щодо здійснення професійної діяльності поліцейських. Водночас, незважаючи на довгий шлях розвитку та становлення, діяльність поліції не завжди узгоджувалася з міжнародними нормами у сфері прав і свобод людини та громадянина, що зумовлювалось широким спектром політичних, економічних, соціальних та інших чинників.

2. В основі правил поведінки посідає дотримання законності та дисципліни під час здійснення повноважень поліції, які обумовлені такими факторами, як правовий нігілізм, низький рівень загальної та професійної культури, відхилення морально-психологічного характеру, а також вади, існуючі в правоохоронній системі, що відображають негативні традиції в реалізації правоохоронних функцій

3. Для досягнення високого рівня культури та професійної майстерності поліцейському необхідно, самостійний розвиток як особистості, навчання за різними напрямками, виховання у дусі додержання норм, традицій і стандартів, інформаційна обізнаність та дотримання етичних норм поведінки.

4. Було визначено, що правила етичної поведінки поліцейських ґрунтуються на засадах верховенства права, поваги до прав і свобод людини та громадянина, законності, прозорості, неупередженості та взаємодії з населенням, забороняючи тортури, упередженості та вимагаючи тактовності,

ввічливості, а також зобов'язуючи правоохоронців обґрунтовувати свої кроки, діяти у межах права і не виконувати незаконні розпорядження, наголошуючи на високій відповідальності та честі звання поліцейського у відповідності до чинного законодавства України.

5. Основною засадою професійно-етичних правил поведінки поліцейських посідає гуманізму, як невід'ємна частина моральних засад публічної служби. Вона спонукає шанувати, дотримуватися та оберігати права і волі особистості й громадянина. У відповідності до цього принципу поліцейській повинен з повагою відноситися до кожного громадянина, бути ввічливим, обачним, толерантним і стриманим.

6. Підґрунтям морально-етичних засад служби в поліції є наявність прав, повноважень, обов'язків, цінностей, принципів, норм та стандартів поведінки поліцейського. – це категорія професійної етики, що відображається у самій поведінці поліцейського, а також під час виконання своїх службових обов'язків, спілкування з громадянами та дотримання їх прав і свобод.

7. Юридична відповідальність поліцейських є головною умовою для захисту прав громадян на отримання, використання, поширення та збереження суттєвої інформації, яка потрібна для реалізації їхніх прав та інтересів. Така відповідальність також слугує способом гарантування законності й дисципліни у діяльності поліції. Розв'язання цього нагального завдання потребує певних кроків, серед яких:

- створення умов для нескладного доступу та розуміння відомостей про діяльність правоохоронних органів, їхню структуру та повноваження задля забезпечення відкритості їхньої роботи перед громадою;

- оновлення інформаційних джерел, включно з веб-сайтами та інформаційними стендами поліції, згідно із законодавством про доступ до публічної інформації;

- вдосконалення процедури надсилання електронних запитів через офіційні веб-портали поліції;

- оприлюднення нормативно-правових актів та проектів ухвал задля обговорення та надання відомостей про законодавчу базу роботи поліції;
- створення та підтримка веб-сайтів чи окремих веб-сторінок для різних структурних підрозділів на всіх рівнях;
- налагодження співпраці між поліцією та громадянами через періодичні консультації, збирання пропозицій та скарг, а також підготовку публічних звітів про діяльність;
- невинне підвищення фахового рівня працівників поліції у сфері інформаційного права шляхом навчань та тренінгів, а також забезпечення службовців відповідними навчально-методичними матеріалами, отриманими у співпраці з громадськими організаціями;
- забезпечення прозорості у прийнятті рішень, що збільшить довіру громади до поліції як важливого складника ефективної державної політики.

8. Детальне вивчення закордонних способів правових важелів дотримання професійно-етичних правил поведінки у діяльності правоохоронців свідчить, що подібний досвід може бути слушним для України в межах модернізації підрозділів Національної поліції та прогресу поліції, а саме, запровадження зрозумілої системи кар'єрного просування у поліції, яка дає змогу претендентам зважити фінансові та позиційні переваги служби (як це спостерігається у Франції); надання значної грошової винагороди та соціальних бонусів, які зменшують імовірність недобросовісного використання повноважень (приклад Німеччини); змагальний добір до відділів поліції (практика Китаю); визначення неупереджених мірил для заохочень та дисциплінарних стягнень, незалежно від статі та походження поліцейських (Нідерланди); формування штату поліції відповідно до засад, які гарантують найвищу результативність у виконанні завдань як на груповому, так і на індивідуальному рівні, враховуючи потреби щодо освітньої підготовки, майстерності та фізичного й психічного здоров'я; чітке визначення та законодавче утвердження обов'язків, що ляжуть на плечі керівника підрозділу, адже розподіл завдань між кількома особами може спричинити втрату відповідальності та порушення злагодженої роботи;

створення служби поліцейського омбудсмена за зразком Північної Ірландії, завданням якої буде незалежний та неупереджений розгляд дій поліцейських, правомірності їх застосування сили та інших повноважень, а також відгуки на працю правоохоронців; гарантування сталого зростання престижу служіння у поліції та постійне покращення якості цієї служби, у тому числі через упровадження новітніх технологій та наукових здобутків; забезпечення стабільно високої заробітної плати з урахуванням інфляції; надання соціальних гарантій як для поліцейських, так і для їхніх родин; упровадження ефективного громадського контролю за роботою поліції; затвердження повноважень та відповідальності правоохоронців у зв'язку з їхніми обов'язками та дисциплінарними правами, які детально описані в поліцейських статутах закордонних країн; оформлення штатної чисельності поліцейських відділів за кордоном на основі обсягу завдань, що покладаються на патрульну поліцію, а не на здібності окремих осіб - підхід, який можна вважати універсальним і придатним для впровадження в Україні; встановлення такої організаційної структури на будь-якому рівні поліції, яка забезпечить узгодженість дій усіх підрозділів для злагодженої реалізації задач, поставлених перед системою органів правопорядку.

9. Правові гарантії дотримання професійно-етичної поведінки поліцейськими у поліцейській діяльності мають наступні властивостями:

- обов'язкове відображення у нормативних приписах;
- становлення з боку держави цілої системи правових засобів, які дозволяють поліції законно реалізувати свій юридичний статус;
- явище у вигляді конкретних правових норм, що детально регулюють адміністративно-юрисдикційну діяльність Національної поліції.

Юридичні гарантії дотримання професійно-етичної поведінки поліцейськими – це цілісна система юридичних інструментів, яка сприяє та забезпечує в сфері поліцейської діяльності дотримання, виконання та користування законодавством усіма учасниками правових відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: Указ Президента України від 11 травня 2023 року: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (дата звернення - 12.11.2025)
2. Забезпечення органами внутрішніх справ міжнародно-правових стандартів прав людини при охороні громадського порядку: у 3-х ч. / відп. ред.: Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, Ю.С. Шемшученко. Ч. 1. К., 2001. 460 с.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року.. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення - 12.11.2025)
4. Сидорова М.В. Співвідношення законності та дисципліни в діяльності органів внутрішніх справ. Юридична наука та правоохоронна практика. 2015. № 4. С. 199-208.
5. Публічна служба в Україні: концепція та практика регіональної кадрової політики : наук. Розробка / [О. І. Сушинський, О. В. Худоба, Д. Д. Заяць та ін.]. – Київ : НАДУ, 2013. – 64 с.
6. Гаврильців М. Т. Правовий статус публічних службовців та перспективи його модернізації в Україні / Гаврильців М. Т., Лук'янова Г. Ю. // Право і суспільство. – 2019. – № 3. – С. 3 – 9.
7. Сорокіна Н. Г. Морально-етичні основи публічної служби в умовах трансформації влади в Україні: моногр. – Дніпро : ГРАНІ, 2020. – 224 с.
8. Дідик Н. Публічні службовці: поняття та адміністративна відповідальність / Дідик Н., Павлович-Сенета Я. // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Сер. «Юрид. науки». – 2019. – Вип. 21. – С. 130 – 135.
9. Радов Д. Г. Основи професійної діяльності на державній службі : монографія/ Д. Г. Радов. – Запоріжжя : КСК–Альянс, 2015. – 219 с.
10. Цвік М.В. Загальна теорія держави і права: підруч / М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Рогачова, О.В. Петришин, С.М. Олейников; М.В. Цвік (ред.).

Х.: Право, 2002. 432 с.

11. Ортинський В.Л. Управління в органах виконавчої влади України: навч. посібник / В.Л. Ортинський, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів. К.: Центр учбової літератури, 2008. 296 с.

12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство»). від 09.07.1998 р., № 12. *Офіційний вісник України*. 1998. № 32. Ст. 180.

13. Миронюк Р. В. Міжнародні стандарти і зарубіжний досвід діяльності патрульної поліції та напрями його впровадження в Україні / Актуальні проблеми розвитку права і держави в умовах міжнародних інтеграційних процесів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2016. С. 109-111.

14. Про Декларацію про поліцію : Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) : Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. К. : Москаленко О.М., 2013. 588 с.

15. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

16. Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. комент. / О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін.; передм. В. В. Сокурєнка; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка. Харків, 2016. 408 с.

17. Коментар Генерального директорату з прав людини та верховенства права (Директорату з прав людини) Ради Європи до проектів законів України «Про органи внутрішніх справ» та «Про національну поліцію». URL: <https://kelmczasopisma.com/viewpdf/9027>

18. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухвалена

Комітетом міністрів 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів. URL: Recommendation-Rec200110_ European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf (hrea.org)

19. Здреник І.В., Повалена М.В, Савайда О.І. Міжнародні стандарти професійної етики поліцейських. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С 34-27

20. Гіда С.О. Деонтологічні засади діяльності поліції та їх закріплення у міжнародно-правових документах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Випуск 25. С. 20–24.

21. Гапотій В.Д., Мінкова О.Г. Юридична деонтологія: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. 146 с.

22. Трофименко В. А. Нормативні акти етичної поведінки поліцейських як необхідні частина законодавчого забезпечення їхньої співпраці з суспільством. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 4 (35). С. 175–185.

23. Пендюра М. М. Поліцейська деонтологія : курс лекцій. Київ : 7БЦ, 2021. 277 с.

24. Стеблинська О. С. Забезпечення міжнародних стандартів прав людини і громадянина в контексті удосконалення діяльності органів внутрішніх справ України. *Право*. 2012. № 5. С.190–195.

25. Резолюція № 690 (1979) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію» від 8 травня 1979 р. URL: University of Minnesota Human Rights Library (umn.edu)

26. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів. URL: Recommendation-Rec200110_ European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf (hrea.org)

27. Проневич О. С. Імплементация європейських деонтологічних стандартів професійної діяльності поліцейських у вітчизняне законодавство: до

постановки проблеми. *Вісник ХНУВС*. 2016. № 4 (75). С. 102–110.

28. Стеблинська О. С. Забезпечення міжнародних стандартів прав людини і громадянина в контексті удосконалення діяльності органів внутрішніх справ України. *Право*. 2012. № 5. С.190–195.

29. Кодекс поведінки службовців органів правопорядку, затверджений Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року № 34/169. *Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство* / за заг. редакцією О.А. Банчука. Київ : Москаленко О.М., 2013. С. 8–11.

30. Parker, C., A. Evans, L. Haller, S. Le Mire, & R. Mortensen. (2008). The Ethical Infrastructure of Legal Practice in Larger Law Firms: Values, Policy and Behaviour. *UNSW Law Journal*, 31(1), 158 – 188.

31. Рудакевич М. І. Професійна етика державних службовців: теорія і практика формування в умовах демократизації державного управління : монографія / М. І. Рудакевич. – Тернопіль : Вид-во АСТОН, 2007. – 400 с.

32. Василевська Т. Е. Етика державних службовців і запобігання конфлікту інтересів / Т. Е. Василевська ; уклад. О. М. Руденко. – Київ : НАДУ, 2013. – 76 с.

33. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики : словник / М. Г. Тофтул. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с.

34. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. : із змінами. – URL : www.rada.gov.ua.

35. Охріменко О. О. Соціальна відповідальність : навч. посіб. / О. О. Охріменко, Т. В. Іванова. – Київ : Нац. техн. ун-т України «Київський політехн. ін-т». – [Б.м. : б.в.], 2015. – 180 с.

36. Оболенський О. Ю. Державна служба : навч. посіб. / О. Ю. Оболенський. – Київ : КНЕУ, 2003. – 344 с.

37. Садова М. А. Особливості професійної відповідальності колективних суб'єктів управління персоналом / М. А. Садова // Міжнар. наук. форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – Вип. 13. – 2013. – С. 191 – 200.

38. *Toupictionnaire : le dictionnaire de politique. Retrieved from <http://www.toupie.org/Dictionnaire/Responsabilite.htm>, 27.12.2017.*

39. Бондарчук М. М. Філософсько-правове обґрунтування взаємозалежності принципів «свобода» та «відповідальність» / М. М. Бондарчук / Порівняльно-аналітичне право. – 2017. – № 1. – С. 286 – 288.

40. Петришин О. В. Громадянське суспільство – підґрунтя формування правової держави в Україні / О. Петришин // Вісн. Акад. правових наук України. – 2003. – № 2. – С. 142 – 161.

41. Гуманізація публічної служби в Україні: науково-практичні засади : кол. монографія / С. М. Серьогін, Є. І. Бородін, Н. А. Липовська [та ін.]; за заг. ред. С. М. Серьогіна. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2015. – 253 с.

42. Тихонович В. М. Гуманність особистості : сутність та структура / В. М. Тихонович / Педагогіка та психологія. – Харків, 2016. – Вип. 55. – С. 90 – 98.

43. Линдюк О. А. Гуманізація державної служби в контексті європейської інтеграції України / О. А. Линдюк // Аспекти публічного управління. – 2016. – № 37 – 38(11 – 12). – С. 50 – 56.

44. Дзюбко М. Ю. Професіоналізм керівника / М. Ю. Дзюбко, М. Д. Прищак // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. з різноманітних проблем сучасної освіти «Знання. Освіта. Освіченість», 28 – 29 вересня 2018 р. – С. 23 – 25.

45. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. – 820 с.

46. Синявіна М. В. Питання вдосконалення добору кадрів в органи державного управління та місцевого самоврядування / М. В. Синявіна // Держава та регіони : наук.- вироб. журн. («ЗІДМУ»). – Сер. «Держ. упр.» – 2006. – № 3. – С. 172 – 175.

47. Міненко М. П. Науково-теоретичні основи діяльності центрів перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій в Україні : автореф. дис. ... канд. наук. держ. упр. : 25.00.03 / Міненко Микола Пилипович ; ДРІДУ НАДУ. – Дніпропетровськ, 2005. – 20 с

48. Шпекторенко І.В. Професійна мобільність державного службовця: монографія/ І. В. Шпекторенко. – Дніпропетровськ : Моноліт, 2009. – 242 с.

49. Слоньовський М. В. Професіоналізм у системі публічного управління як основа розвитку кадрів публічної служби в Україні : методологічний аспект / М. Слоньовський // Теорія та практика держ. упр. – 2018. – № 1(60) – С. 175 – 181.

50. Василевська Т. Е. Етичні компетентності публічних службовців в контексті реформування публічного управління / Т. Е. Василевська // Теорія та практика державного управління. – 2018. – № 1(60). – С. 155 – 161.

51. Кундеревиц О. Ціннісні засади управлінського лідерства та репутації / О. Кундеревиц // *Публічне управління та публічна служба в Україні: стан проблем та перспективи розвитку* : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (м. Київ, 7 – 8 вересня 2018 р.). – Київ : Ліра-К, 2018. – С. 250 – 252.

52. Яцуба Л. Репутація державного службовця як складова іміджу державної служби / Людмила Яцуба // *Державне управління та місцеве самоврядування*. – 2012. – Вип. 3(14). – С. 178 – 183.

53. Панова Н. Сутнісна характеристика принципів державної служби / Н. С. Панова // *Вісн. АМСУ. Сер. «Право»*. – № 2(15). – 2015. – С. 109 – 121.

54. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>. (дата звернення - 12.11.2025)

55. Василевська Т.Е. Етика державного управління: підручник /Т.Е.Василевська, В.О.Саламатов, Г.Б.Марушевський; за заг. ред.

Т.Е.Василевської. Київ: НАДУ, 2015. – 204 с.

56. Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну службу»/ Ред. кол.: К. О. Ващенко, І. Б. Коліушко, В. П. Тимошук, В. А. Дерезь (відп. ред.). – Київ : Москаленко О. М., 2017. – 796 с.

57. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 7 червня 2001 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>.

58. Академічний тлумачний словник (1970 – 1980) : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда (голова) [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1976. – Т. 7 : Поїхати Приробляти. – 723 с.

59. Прудиус Л. В. Європейські стандарти доброчесності державної служби / Л. Прудиус // Аспекти державного управління. – 2016. – № 4(8). – С. 65 – 74.

60. Ярошенко В. М. Транспарентність та відкритість влади як механізми становлення інституту / В. М. Ярошенко // Наук. вісн. Сер. «Політ. науки» / Держ. гуманітар. ун-т ім.П. Могили. – 2012. – Вип. 170, т. 182. – С. 85 – 91.

61. Гудима Н. В. Принципи відкритості та прозорості в діяльності органів державного управління : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Гудима Наталія Валеріївна. – Київ, 2008. – 21 с.

62. Курочка Л. Принципи державної служби в Україні: сучасні підходи / Л. Курочка // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2012. – Вип. 3. – С. 66 – 72.

63. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію». [текст] станом на 1 січня 2016 р. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 400 с.

64. Про Декларацію про поліцію : Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) : Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. К. : Москаленко О.М., 2013. 588 с.

65. Лемеш Д.Л. Адміністративно-правовий статус працівників поліції

в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. / 12.00.07. К., 2016. 202 с.

66. Вищий заклад освіти МВС України: науково-практичний посібник / [Ануфрієв М.І., Бандурка О.М., Ярмиш О.Н.]. Х.: Ун-т внутр. справ, 1999. 369 с.

67. Новий тлумачний словник української мови (у 4 томах). Близько 168 тис. слів. Київ: Аконіт. Головредатор: Василь Яременко, Оксана Сліпушко. 1998. Т. 1: А - Є.; 910 с.

68. Хавронюк М.І. Дисциплінарні правопорушення і дисциплінарна відповідальність: навчальний посібник / М.І. Хавронюк. К.: Атіка, 2003. 240 с.

69. Шморгун О.С. Забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук / 12.00.07. К., 2010. 273 с.

70. Проблеми теорії держави і права (опорні конспекти) : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. – 3-тє вид., змін. й допов. / М. В. Кравчук (авт.-упоряд.). – Тернопіль : Екон. думка, 2016. – 420 с.

71. Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін.; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. – Київ : ВД Дакор, 2021. – 372 с.

72. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24 березня 1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text> (дата звернення - 12.11.2025)

73. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення - 12.11.2025)

74. Про Дисциплінарний статут служби цивільного захисту: Закон України від 5 березня 2009 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-17#Text> (дата звернення - 12.11.2025)

75. Про оборону України: Закон України від 3 грудня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення - 12.11.2025)

76. Кримінальний кодекс України від 6 липня 2001 року. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення - 12.11.2025)

77. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення - 12.11.2025)

78. Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, заподіяну державі: Закон України від 3 жовтня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-20#Text> (дата звернення - 12.11.2025)

79 Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення - 12.11.2025)

80. Киселев А.К. Реформи в поліції європейських країн (рубеж ХХ-ХХІ вв.). Гуманитарные и юридические исследования. Реформи в поліції європейських країн (рубіж ХХ-ХХІ ст.). Гуманітарні та юридичні дослідження. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformy-v-politsii-evropeyskih-stran-rubezh-xx-xxi-vv>.

81. Аржирбаева О.Р. Протидія корупції в поліцейських відомствах США та Європи URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/protivodeystvie-korruptsii-v-politseyskih-vedomstvah-ssha-i-evropy>.

82. Губина А.М., Губин Е.О. Причини експертних помилок та їх виявлення. Міжнародне наукове видання Сучасні фундаментальні та прикладні дослідження. 2014. Спецвипуск С. 151-153.

83. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення - 12.11.2025)

84. Handbuch der Korruptionsprävention für Wirtschaftsunternehmen und öffentliche Verwaltung. München, 2007. P. 323-324.

85. Титков А. Оценка деятельности полиции в Англии и Уэльсе URL: http://publicverdict.org/topics/ref_research/9735.html.

86. Ніколенко В.В. Зарубіжний досвід існування інституту поліцейського омбудсмена та можливі шляхи його запровадження в Україні. Права людини:

аксіологічний, онтологічний та гносеологічний виміри: матеріали круглого столу (м. Дніпропетровськ, 9 грудня 2015 року); укладач к.ю.н., доц. А.М. Кучук. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 99-103

87. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських від 9 листопада 2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text> (дата звернення - 12.11.2025)

88. Грудцина Л.Ю. Судовий захист прав і свобод особи: теоретичний аспект. Законодавство та економіка. 2003. № 8. С. 23-25

89. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.

90. Ткачук О. І. Юридичні гарантії як елемент правового статусу посадової особи митної служби України / О. І. Ткачук // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2006. - № 34. - С. 222-230. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2006_34_37

91. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові гарантії реалізації прав громадян у сфері виконавчої влади / О. Ф. Андрійко // Правова держава. - 2017.- Вип.28.- С. 296-305. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2017_28_38

92. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. К. : Юрінком Інтер, 2005. 543 с.

93. Глуховець В.А. Міжнародні стандарти та зарубіжний досвід діяльності патрульної поліції і напрями їх впровадження в Україні; матер. міжнарод. наук.-практ. конф. «Світовий досвід підготовки кадрів поліції ті його впровадження в Україні». ДДУВС, 2016. С.24-28

94. Сорокіна Н.Г. Теоретичні аспекти дослідження основних категорій професійної етики публічної служби. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Кропивницький. 2023 № 2. С.32-40

95. С.М. Сergygin, С.М., Сорокіна Н.Г. Поняття «честь», «гідність» у контексті професіоналізації публічної служби *Аспекти публічного управління*. Дніпро. № 8 . 2016. С.67-64

96. Сорокіна Н.Г. Концептуальна модель формування морально-етичних основ публічної служби в Україні. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*, 2022 р., № 1 (75). С.78-80